

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΩΣ ΓΕΩΓΡΑΦΟΣ *

Ἰπὸ

Π. Σ. Ψαριανοῦ καὶ Ν. Μ. Τσαγκᾶ**

I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι ἀληθές ὅτι πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν νὰ συστηματοποιήσουν τὰς γεωγραφικὰς γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ πρῶτοι οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν τὸν ὄρον «γεωγραφία».

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐθεώρουν τὸν Ὅμηρον ὡς τὸν πρῶτον γεωγράφον, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ πρῶτος γεωγράφος εἶναι ὁ Ἡρόδοτος. Οὗτος ἀντιπροσωπεύει τὴν περιγραφικὴν μορφήν τῆς γεωγραφίας, ἐκείνην δηλαδὴ τὴν ὁποίαν σήμερον καλοῦμεν «χωρογραφίαν».

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 490—480 π.Χ. Ὁ πατέρας του ὀνομάζετο Λύξιος καὶ ἡ μητέρα του Δρυὼ εἶχε δὲ καὶ ἀδελφὸν ὀνόματι Θεόδωρον. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡροδότου ὑπάρχουν κατὰ τὸ λεξικὸν «Σουΐδα»¹ δύο ἐκδοχαί. Ἡ μία ὅτι ἀπέθανεν εἰς τοὺς Θουρίους καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, καὶ ἡ ἄλλη ὅτι ἀπέθανεν εἰς τὴν Πέλλαν τῆς Μακεδονίας. Ἐπίσης ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του δὲν μᾶς εἶναι ἀκριβῶς γνωστή. Εἶναι μᾶλλον πιθανὸν νὰ ἔλαβε χώραν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 430 — 420, δηλαδὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀνῆκε προφανῶς εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς ὁποίας ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ἐπέτρεψε νὰ προβῆ εἰς μεγάλας περιηγήσεις εἰς τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἔταξείδευσε καὶ ὡς ἔμπορος.

Λόγω τῆς ἀντιθέσεως τῆς οἰκογενείας του πρὸς τὸν τύραννον τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λύγδαμιν ἐξωρίσθη εἰς τὴν Σάμον ἔνθα φαίνεται ὅτι παρέμειναν

* Π. Σ. Ψαριανός. Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Γεωγραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ν. Μ. Τσαγκᾶς. Πτυχιούχος Γαλλικῆς Φιλολογίας - Ἀρχαιολογίας - Ἱστορίας.

* Hérodote, Géographe.

** P. S. Psarianos. Professeur émérite de la Géographie Physique de l'Université d'Athènes, Hippokratous 33, Athènes.

N. M. Tsangas. Licencié ès lettres Françaises, Archéologue - historien, Rue Saint Constantin 52b, Moschaton, Athènes.

1. I. Σουΐδας ἢ Σοῦδα: λεξικὸν γραφέν κατὰ τὸν δέκατον μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ ἀγνώστων συγγραφέων.

ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα κατὰ τὰ νεανικὰ του χρόνια. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι δίδει πολλὰς πληροφορίας διὰ τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Ἐπίσης ἀναφέρει τὰ μεγαλύτερα ἔργα τῆς νήσου, ὡς τὸ περίφημον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον κατασκεύασεν ὁ Εὐπαλῖνος ὁ Μεγαρεύς, μήκους ἐπτὰ σταδίων, λιμενοβραχίονα μήκους δύο σταδίων καθὼς καὶ τὸν μέγα ναὸν, ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ροίκου. Ἡ πληροφορία τοῦ Σουΐδα ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἔμαθε τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν Σάρον καὶ ὅτι ἐκεῖ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν του δὲν εἶναι ἀκριβής. Ὁ Ἡρόδοτος καίτοι δωρικῆς καταγωγῆς ἐν τούτοις ἔγραψεν εἰς τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, ταυτίζει δὲ τοὺς Δωριεῖς μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀπὸ τότε ποὺ ἀνεφάνη χρησιμοποιεῖ συνεχῶς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν.

Τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Ἡροδότου ἐπιγραφόμενον «Ἡροδότου τοῦ Ἀλικαρνασσεύως ἱστορία» ἐταξινομήθη ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν λογίων εἰς 9 βιβλία ἤτοι Κλειώ, Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμνια, Οὐρανία καὶ Καλλιόπη, ἅτινα ἀντιπροσωπεύουν τὰς ἑννέα Μούσας.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου διεσώθη πλήρως. Ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται ὅτι ἔχει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸν πρὸ αὐτοῦ γεωγράφον Ἐκαταῖον, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ Μιλήτου καὶ ἔζησε τὸν 5ον π.Χ αἰῶνα. Ὁ Ἐκαταῖος εἰς τὸ βιβλίον του «Γῆς περίοδον» δὲν περιλαμβάνει μόνον τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὰς λοιπὰς χώρας. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου του ἐκάθη, παρὰ ταῦτα τμήματα διασωθέντα ἐπιτρέπουν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κατεῖχε λίαν σημαντικὰς γεωγραφικὰς γνώσεις. Ὁ Ἐκαταῖος μνημονεύει τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν καθὼς καὶ ὀνόματα πόλεων τῆς Ἰνδικῆς. Φαίνεται ὅτι ὑποπεύθη τὴν ὑπαρξίν τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ ἀναφέρει λαὸν ποὺ ἔπρεπε νὰ κατοικῆ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἀντιθέτως δὲν ἀναφέρει τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Μεσοποταμίας πλὴν τῆς Σιτάκης, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν περιέγραψε λεπτομερῶς. Μέρος τῆς περιηγησεῦς του λέγεται ὅτι ἐπανελήφθη μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου.

Κατὰ τὴν τῆς ἀπωλείας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἐκαταίου ὁ Ἡρόδοτος παραμένει ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς γεωγραφικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὸν 5ον π.Χ αἰῶνα.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον γνῶσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου ὡς τοῦτο φαίνεται ἐκ τῶν κωμωδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν ἀναφορῶν τοῦ Θουκυκίδου, τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ ὁποῖος μάλιστα τὸν ἀποκαλεῖ «μυθολόγον»¹. Δυστυχῶς οἱ μεταγενέστεροι τὸν ἠγνόησαν. Οἱ κριτικοὶ τοῦ παρελθόντος δὲν ὑπῆρξαν εὐμενεῖς διὰ τὸν Ἡρόδοτον. Ὁ σύγχρονος αὐ-

1 Ζ' Γένεσις, Γ. 5.

του Κτησίας¹ τὸν ἀποκαλεῖ ψεύστην, ὁ δὲ Πλούταρχος ἔγραψε διατριβὴν «περὶ κακοπθείας τοῦ Ἡρόδοτου». Πιθανῶς ὁ Πλούταρχος ὡς Βοιωτὸς ἐξωργίσθη διότι ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε ὅτι οἱ Θηβαῖοι παρέμειναν διὰ τῆς βίας εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τελικῶς παρεδόθησαν εἰς τὸν Ξέρξην. Ἐπίσης ὁ Πλούταρχος τὸν ἐπικρίνει διότι ἐπολιτογραφήθη ὡς Θούριος ἐγκαταλείψας τὴν γένετειράν του Ἀλικαρνασσὸν. Ὁ Αἰγύπτιος Μανέθων λέγει ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἐψεύσθη μὲν, ἀλλὰ λόγῳ ἀγνοίας.

Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀδριανοῦ γραμματικὸς Πολίων ὀμλεῖ «περὶ τῆς Ἡροδότου κλοιπῆς» διότι εἰς τὸ δεῦτερον βιβλίον του περὶ τῆς Αἰγύπτου δὲν ἀναφέρει τὸν Ἐκαταῖον. Τοῦτο ὅμως ἦτο μία συνήθεια τῶν ἀρχαίων συγγραφέων νὰ μὴ ἀναφέρουν τοὺς προηγουμένους, συνήθεια δυστυχῶς ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ὁποῖος τὸν ἀπεκάλεσε μυθολόγον δὲν ἐδίστασε νὰ δανεισθῆ τὴν περιγραφὴν τοῦ κροκοδείλου ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρει. Ἐκτὸς τούτων ἄλλοι ἐρευνηταὶ ὑπεσιήριζαν ὅτι ἡ «Περίοδος τῆς Γῆς» τοῦ Ἐκαταίου ἐκάθη ἐνωρὶς καὶ ὅτι δὲν τὴν ἀντέγραψεν ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀντέγραψε κάποιος μεταγενέστερος πλαστογράφος ὡς δῆθεν τοῦ Ἐκαταίου.

Ὁ Στράβων τὸν ἐπικρίνει δριμύτατα ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐξαιρεῖ τὸ ἔργον του.

Ὁ Ἡρόδοτος περιηγήθη τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ὀπλαδὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίας Ὀλβίας, ἔφθασεν εἰς τὴν Κολχίδα, τὴν Σκυθίαν καὶ ἐγνώρισε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστροῦ (Δουνάβεως). Ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκαν καὶ Βαβυλῶνα, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κυρήνην, ἀλλὰ δὲν ἦλθεν εἰς τὴν Καρχηδόνα. Ἀπὸ τοὺς Θουρίους περιηγήθη τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὴν Σικελίαν. Περιώδευσεν ὡσαύτως ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, διέσχισε τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἀσφαλῶς ἐπεσκέφθη τὰς Θερμοπύλας ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς περιγραφῆς τῆς περιοχῆς.

Ἐπεσκέφθη τὴν Δωδώνην, τὴν Κέρκυραν, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Θάσον καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἀναφέρει τὰ Κύθηρα καὶ τὴν Δῆλον, καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Σπάρτης, τῆς Τεγέας καὶ τῆς Ὀλυμπίας. Γράφει δὲ ὅτι ὁ ποταμὸς Κρᾶθις τῆς Πελοποννήσου δὲν στεγρεύει ποτὲ. Εἰς τὰς Ἀθήνας τὰς ὁποίας θαυμάζει φαίνεται ὅτι ἦλθε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 447-444, ἐνθα συνῆψε φιλίαν μὲ τὸν Περικλῆ καὶ τὸν τραγικὸν Σοφοκλῆ. Ἐνταῦθα ἀναγνώσας μέρος τῆς ἱστορίας του ἠμείφθη, ὡς λέγεται, πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ δέκα ταλάντων. Κατὰ τὸ ἔτος 432 ἐπανῆλθεν καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας διότι ἀναφέρεται εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ τό-

1. Ὁ Κτησίας ἦτο ἰατρός.

τε είχε πελειώσει. Τελικῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νεοσύστατον πόλιν τῶν Θουρίων, ἵτις ἦτο ἀποικία τῶν Ἀθηναίων. Ἐκεῖ μᾶλλον ἐτελείω-
σε τὸν βίον του καὶ ὄχι εἰς τὴν Πέλλαν.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Ὁ Ἡρόδοτος εἰρωνεύεται τοὺς παλαιοὺς χαρτογράφους καὶ ἀποκρούει τὰς θεωρίας τῶν συγχρόνων του ὅτι ἡ Γῆ εἶναι δίσκος ἐπιπέδουσα ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Τὸν πιάνουν λέγει τὰ γέλια ὅταν βλέπει ὅτι πολλοὶ ἕως τώρα σχε-
οῖζον χάρτας τῆς Γῆς καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ἐξήγησε λογικὰ τὴν μορφήν τοῦ κόσμου. Ἐπίσης παριστάνουν τὴν Ἀσίαν ὡς ἔχουσαν τὸ αὐτὸ μέγεθος με-
τὴν Εὐρώπην. Ἡ μορφή τῶν ἡπείρων, τονίζει, μᾶς εἶναι ἄγνωστος, ἡ δὲ πα-
ρουσία συνεχοῦς ἐξωτερικῆς θαλάσσης δὲν ἔχει ἀποδειχθῆ. Δὲν συμφωνεῖ
ὁσαύτως μετὰ τὸ θέμα τῆς διανομῆς τῶν τμημάτων τοῦ κόσμου, καὶ δηλώνει ὅ-
τι δὲν γνωρίζει τὸν λόγον τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων τῆς Ἀσίας, τῆς Λιβύης
καὶ τῆς Εὐρώπης. Αἱ μόναι γνωσταὶ χῶραι λέγει εἶναι ἡ Ἰνδική, ἡ Ἀραβία,
ἡ Αἰθιοπία καὶ ἡ Λιβύη. Μία μόνη θάλασσα διαχωρίζει τὴν μεσηβρινὴν Ἀ-
σίαν καὶ τὴν Λιβύην ἀπὸ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν μέχρι τῶν Ἡρακλείων Στληῶν
(Γιβραλτάρ). Τοῦτο ὑποδεικνύεται ἐκ τοῦ ταξιδίου τοῦ Σκύλακος¹ ἀπὸ τοῦ
Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ διὰ τοῦ περιήλου τῶν Καρχηδονίων
πέραξ τῆς Ἀφρικῆς. Τὸν βόρειον ὠκεανὸν (Ἀτλαντικὸν) μίαν μόνην φορὰν
τὸν ἀναφέρει.

Σχετικῶς μετὰ τὸν περιήλου τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν Φοινίκων ὁ Ἡρόδο-
τος λέγει τὰ ἑξῆς: Εἶναι προφανές ὅτι ἡ Λιβύη, ἐκτὸς τοῦ τμήματος ποῦ συ-
νορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν, περιβάλλεται ὑπὸ ὕδατος. Ἐξ ὧων γνωρίζομεν
ὁ Αἰγύπτιος βασιλεὺς Νεκῶς ἀπέδειξε τὸ γεγονός τοῦτο δι' ἀποστολῆς πλοί-
ων μετὰ Φοινικικὰ πληρώματα, εἰς τὸ ὅποια ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ἐπανέλθουν
εἰς τὴν Αἴγυπτον διερχόμενοι διὰ τῶν Ἡρακλείων Στληῶν. Οἱ Φοίνικες ἐγ-
κατέλειψαν τὴν Αἰγυπτιακὴν θάλασσαν καὶ ἀνεχώρησαν κατευθυνόμενοι
πρὸς τὸν Νότιον ὠκεανὸν. Ἐταξίδευσαν ἐπὶ δύο ἔτη. Τὸ τρίτον διεπέρασαν
τὰς Ἡρακλείους Στῆλας καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Ἡρόδοτος θεω-
ρεῖ τὸ ἀναφερόμενον ταξίδι ὡς γεγονός, ἀλλὰ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρό-
νους μας τὸ ἀμφισβητοῦν. Τὸν Ἐκαταῖον δὲν τὸν ἀναφέρει παρὰ μόνον μίαν
φορὰν καὶ εἰς περιφρονητικὸν τόνον. Ὁ Ἐκαταῖος λέγει ἐξέθεσεν εἰς τὰς
Θήβας τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν του καὶ μάλιστα ἐτοποθέτησε τὸν ἑαυτὸν του
ὡς δέκατον ἕκτον ἀπόγονον. Ἀλλὰ οἱ ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἔκαναν εἰς αὐτὸν ὅτι

1. Σκύλαξ: Μέγας θαλασσοπόρος καὶ γεωγράφος.

έκτασαν καὶ εἰς ἑρένα χωρὶς νὰ ἐκθέσω τὴν γενεαλογία μού. Διπλαρὸν ἐπέ-
τρειπαν εἰς τὸν Ἡρόδοτον τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ χωρὶς νὰ
ἐπικαλεσθῆν θεικὴν καταγωγὴν. Ἐνα γεγονός τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιον προσο-
χῆς εἶναι ὅτι τὰ πετρέλαια τῆς Ζακύνθου ἀναφέρονται διὰ πρώτην φορὰν ἀ-
πὸ τὸν Ἡρόδοτον. Οὗτος ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον λέγει ὅτι εἶδε μὲ τὰ μάτια
του νὰ ἀνασύρουν μέσα ἀπὸ μίαν λίμνην καὶ μέσα ἀπὸ τὸ νερὸ πίεσαν, ἡ ὁ-
μοία εἶναι ἀνωτέρα τῆς πίσεως τῆς Πιερίας.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφερόμενος εἰς τὴν διώρυγα τοῦ Ἴσθμου γράφει ὅτι αὕτη
ἐγένετο καὶ ἀ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου ὄχι λόγῳ ἀνάγκης, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπίδει-
ξιν δυνάμεως, διότι ἠδύνατο νὰ σύρῃ τὰ πλοῖα ὑπεράνω τοῦ ἰσθμοῦ¹. Κατὰ
τὸν Ἡρόδοτον ἡ διώρυξ ἐπεραιώθη, ἴχνη δὲ αὐτῆς φαίνονται ἀκόμη καὶ σή-
μερον.

Μὲ τὰς περαιτέρω διηγήσεις τοῦ Ἡροδότου δὲν θὰ ἀσκοληθῶμεν παρὰ
μὲ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι κρίνονται ὡς ἀξιόλογοι καὶ ἐμπέτουν εἰς τὸ πλαίσιον
τῆς γεωγραφίας.

ΛΥΔΙΑ ΚΑΙ ΙΩΝΙΑ

Ὁ Ἡρόδοτος ἐξιστορῶν τὰ ἔθνη τῶν Λυδῶν γράφει ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ
δὲν ἔχει ἀξιοπεριέργα πράγματα διὰ νὰ περιγραφοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ψήγματα
τοῦ χρυσοῦ τὰ ὁποῖα κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν Τρωῶνα². Τὴν περιέργειαν προ-
καλεῖ μόνον ἓν ἔργον, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶναι μέγιστον ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων
ἔργων, πλὴν τῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βαβυλωνος.

Ἐκεῖ ὑπάρχει τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀλυάτου, πατρὸς τοῦ Κροῖσου, τοῦ ὁποῖου
ἡ βάσις εἶχε γίνεαι ἀπὸ μεγάλους λίθους, τὸ ὑπόλοιπον δὲ μνημεῖον ἀπὸ σω-
ρὸν κώματος. Τὸ κατασκευάσαν ἔμποροι, οἱ χειροτέχνη καὶ αἱ πορνεύμεναι
νεάνιδες. Ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἐσώζοντο εἰς
τὴν κορυφὴν τοῦ μνημείου πέντε σημεῖα μὲ σκαλιστὰ γράμματα δεικνύοντα
ποῖον μέρος εἶχε κατασκευάσει ἐκάστη τάξις. Μετρῶν κανεὶς τὸ ἔργον ἠδύ-
νατο νὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τὸ εἶχον κατασκευάσει αἱ πόρνηαι.

Ἀναφέρει ἓν συνεχεῖα ὅτι αἱ θυγατέρες τοῦ λαοῦ τῶν Λυδῶν πορνεύον-
ται ὅλαι διὰ νὰ συνόξουν τὴν προῖκα των μέχρις ὅτου πανδρευθοῦν. Ἡ πε-
ρίμετρος τοῦ μνημείου εἶναι ἕξ στάδια καὶ δύο πλέθρα³, καὶ τὸ πλάτος δεκα-

1. Ὅπως ἐγένετο διὰ τοῦ Διόλκου εἰς τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου.

2. Τρωῶνα. Σήμερον Μπόξ-Ντάγ. Εἶναι ὄρος τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας εἰς τοὺς
πρόποδας τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει σήμερον ἡ πόλις Σαλιχλή (αἱ ἀρχαῖαι Σάρδεις). Τὰ ψή-
γματα χρυσοῦ ἐφέροντο διὰ τοῦ ποταμοῦ Πακτωλοῦ.

3. Τὸ πλέθρον ἦτο μέτρον μήκουσ, τὸ ἕκτον τοῦ σταδίου, δηλ. 31 μ. περίπου.

τρία. Πλησίον τοῦ μνηρείου ὑπάρχει μία μεγάλη λίμνη ἢ ὁποία ὅπως λέγουν οἱ Λυδοὶ δὲν στερεύει ποτέ καὶ ὀνομάζεται Γυγαία¹. Οἱ Λυδοὶ ἔχουν τὰ ἴδια ἔθνη μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐκτὸς τοῦ ὅτι παραδίδουν τὰ θήλα τέκνα τῶν εἰς τὴν πορνείαν. Εἶναι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, καθ' ὅσον γνωρίζω, οἱ ὁποῖοι ἔκοψαν καὶ ἔθεσαν εἰς κυκλοφορίαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα καὶ οἱ ὅποιοι πρῶτοι ἔγιναν μεταπράται. Οἱ ἴδιοι οἱ Λυδοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ παιγνίδια τῶν τὰ ὁποῖα ἐπαίζοντο εἰς τὴν χώραν τῶν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τῶν πεσῶν, ὑπῆρξεν ἰδική των ἐφεύρεσις. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, λέγουν, ποὺ ἐφεῦρον τὰ παιγνίδια ἐδημιούργησαν καὶ ἀποικίαν εἰς τὴν Ὀμβρικήν λόγῳ εἰσοδείας καὶ οἱ ἀποικοὶ ἔκτοτε ἐλέγοντο Τυρρῆνοὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως ὁ ὁποῖος ὀνομάζετο Τυρρῆνός.

Διὰ τοὺς Ἴωνας λέγει, ὡς αὐτὸς γνωρίζει, ὅτι ἔκυσαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν ὠραιότερον οὐρανὸν καὶ τὸ καλύτερο κλίμα τοῦ κόσμου. Οἱ Ἴωνες κατὰ τὸν Ἡρόδοτον δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τέσσαρα εἶδη διαλέκτων. Οἱ Χιώτες καὶ οἱ Ἐρυθραῖοι² ὁμιλοῦν τὴν αὐτὴν διάλεκτον ἐνῶ οἱ Σάμιοι ἔχουν ἄλλην.

Οἱ Φωκαεῖς κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶναι οἱ πρῶτοι ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας οἱ ὅποιοι ἐπιχείρησαν μακρυνὰ θαλασσινὰ ταξείδια καὶ αὐτοὶ ἀνείξανε τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, τὴν Τυρρηνίαν καὶ Ἰβηρίαν καὶ τὴν Ταρτησσόν. Ἐταξίδευσαν ὄχι μὲ στρογγυλὰ πλοῖα, ἀλλὰ μὲ πεντηκοντόρους.

Π Ε Ρ Σ Ι Α

Ὁ Ἡρόδοτος παρέχει πολλὰς ἀξιοπίστους πληροφορίες διὰ τὴν Περσίαν μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ γεωγραφικοῦ ἐνδιαφέροντος ἔρχονται εἰς δευτέραν μοῖραν.

Ὑπερβάλλει τὴν ἔκτασιν τῆς Μ. Ἀσίας μετρομένην ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν μειώνει ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον. Φαίνεται ὅτι ἔχει στοιχειώδη γνώσιν τῆς φυσικῆς συστάσεως τῆς Ἀσίας καὶ ἰδίως τοῦ Περσικοῦ κόλπου³.

Ἡ μόνη ὀροσειρὰ ποὺ μνημονεύει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν εἶναι ὁ Καύκασος καὶ ὅπως ὅλοι οἱ σύγχρονοί του τὸν θεωρεῖ ὡς τὸ ὑψηλότερον καὶ ὀγκωδέστερον ὄρος τῆς Γῆς. Εἰς τὸν Καύκασον λέγει ὁ Ἡρόδοτος ζοῦν πολλοὶ καὶ διάφοροι λαοὶ τρεφόμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον σκεδὸν μὲ καρποὺς ἀγρίων δένδρων.

1. Γυγαία. Ἡ σημερινὴ Μερμέρ.

2. Περιοχὴ ἀπέναντι τῆς Χίου.

3. Ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Ἐρυθρὰν Θάλασσαν τὸν Περσικὸν κόλπον, τὴν δὲ Ἐρυθρὰν ὡς Ἀράβιον κόλπον.

Ἐπίσης δι' ἐπεξεργασίας τῶν φύλλων μερικῶν δένδρων κατορθώνουν καὶ ἐπιτυχάνουν βαφὰς διὰ τὰς ἐνδυσμασίας των. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, συνεχίζει ὁ Ἡρόδοτος, καθὼς λέγεται, συνουσιάζονται φανερὰ ὅπως τὰ ζῶα.

Περιγράφει λεπτομερῶς τὰς στολὰς καὶ τὰ ὄπλα τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐξτείνεται ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μέχρι τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς μέχρι τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Δίδει πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν καὶ ἐθίμων. Οἱ Πέρσαι, λέγει, δὲν συνθηθίζουσιν νὰ κάνουν ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ ναοὺς καὶ βωμοὺς καὶ θεωροῦν μωροὺς ἐκείνους ποὺ τὰ κάνουν. Ἐπίσης δὲν δέχονται ὅτι οἱ θεοὶ ἦσαν ἀνθρωπίμορφοι.

Ἐορτάζουν τὰ γενέθλια μὲ πλούσια φαγητὰ καὶ κρασί εἰς τὸ ὅποιον ἔχουν ἰδιαίτεραν ἀδυναμίαν. Ὅταν δύο ἄνθρωποι συναντῶνται εἰς τὸν δρόμον μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιληφθῆ εἰς τὸν ὅτι συναντῶμενοι εἶναι τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς τάξεως ἀπὸ τὸ ἐξῆς γεγονός. Ἀντὶ νὰ χαιρετηθοῦν μεταξὺ των φιλοῦνται εἰς τὸ στόμα. Ἐὰν ὁ ἓνας εἶναι ὀλίγον κατώτερός του φιλοῦνται εἰς τὸ μάγουλα. Ἐὰν ὁ ἓνας ὅμως ἐκ τῶν δύο εἶναι πολὺ κατώτερος πίπτει ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄλλον καὶ τὸν προσκυνᾷ.

Νυμφεύονται πολλὰς νομίμους συζύγους, ἀλλὰ ἀγοράζουν καὶ πολλὰς παλακίδας. Ὡς τὸ ἀσχερότερον πρᾶγμα θεωροῦν τὸ ψέμμα καὶ κατόιν νὰ εἶναι κανεὶς χρεώστης. Διατηροῦν τὰ φέροντα ὕδατα καθαρὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε τὰ χέρια των νὰ πλύνουσιν ἐντὸς αὐτῶν.

Ὁ βασιλεὺς στέλνει κατ' ἔτος δῶρα εἰς τοὺς πολυτέκνους καὶ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου δι' ἓν καὶ μόνον παράπτωμα. Εἰς τὰ τέκνα των διδάσκουσιν ἀπὸ τὸ 5ον ἕως τὸ 20ὸν ἔτος τρία πράγματα. Νὰ ἠυπεύουσιν, νὰ ταξεύουσιν, καὶ νὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν. Ἄν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς «βασιλικῆς ὁδοῦ», ἡ ὁποία συνήλωνε ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν μὲ τὸν κάτω Εὐφράτην. Ἦτο στρατιωτικὴ ὁδὸς κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάτου διὰ τὴν ἀγερονίαν τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ἦτο κατασκευασμένη, ἐκτὸς τῶν κατωτέρων χωρῶν τῆς Μεσοποταμίας αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐκτεθειμέναι εἰς τὰς πλημμύρας, εἰς ὕψος 200 — 500 μ., ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἡ χάραξις τῆς παρουσιάζει μεγάλην κύρτωσιν πρὸς βορρᾶν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀλμυρὰς λίμνας καὶ τὰς πέριξ ἐρήμους.

Τὸ μήκος τῆς «βασιλικῆς ὁδοῦ» μὲ τὰ σημερινὰ μέτρα ἦτο 2419 χλμ. καὶ ἐχρειάζοντο 90 ἡμέραι πορείας ἐκ Σάρδεων εἰς τὰ Σοῦσα. Κατὰ μήκος τῆς ὁδοῦ καὶ κατὰ διαστήματα εὐρίσκοντο τρεῖς βασιλικοὶ σταθμοὶ μὲ καταλύματα διὰ τοὺς ταξειδιώτας καὶ κῆποι καὶ οἰκίαι ὅλην κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Περσῶν. Ἐν τούτοις ἡ τόσον μεγάλῃ σημασίᾳ αὐτὴ ὁδὸς ἔχασεν ἐνωρὶς τὴν σπουδαιότητά της, διότι οἱ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον γεωγράφοι δὲν τὴν ἀναφέρουσιν.

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οὗτοι ἐκρησιμοποίησαν ἄλλας ὁδοὺς ἐπικοινωνίας. Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένη εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ὁ Ξενοφῶν τὴν ἐπαινεῖ πολλαπλῶς. Οὐδεὶς ταχύτερος εἰς τὸν κόσμον λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἀγγελιοφόρους. Ἐκρησιμοποιοῦν τοὺς ταχυτέρους ἵππους καὶ λέγεται ὅτι διέτρεχαν τὴν ἀπόστασιν Σάρδεων — Σούσων εἰς δέκα ἡμέρας. Οἱ ταχυδρόμοι ἐταξείδευον ἀνά δύο καὶ μετὰ ἀπὸ ὑπισμένην ἀπόστασιν τὸ μήνυμα ἐδίδοτο εἰς ἄλλην ὀμάδα χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀπώλεια χρόνου. Ἐκρησιμοποιήθη ἀκόμη ἓν εἶδος τηλεγράφου δι' ἀναρμένων πυρῶν¹.

Διὰ τὴν Βαβυλῶνα τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἐπεσκέφθη σταχυολογοῦμεν τὰ κυριώτερα τῆς περιγραφῆς του. Ἡ Βαβυλὼν ἔναντι τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἀσσυρίας ἦτο ἢ πλέον ὀνομαστὴ καὶ ἢ πλέον ἰσχυρά. Αὕτη κεῖται εἰς μεγάλην πεδιάδα καὶ σχηματίζει τετράγωνον τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ εἶναι 120 στάδια, δηλαδὴ ἡ περίμετρος ἀνέρχεται εἰς 480 στάδια² καὶ, καθὼς γνωρίζει, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλιν εἶχε τόσον ὠραίαν διάταξιν. Πέριξ τοῦ τείχους ὑπάρχει θαθεΐα καὶ εὐρεΐα τάφρος πλήρης ὕδατος. Τὸ πλάτος τοῦ τείχους εἶναι 50 βασιλικοὶ πήχεις (30 μ.) καὶ τὸ ὕψος 200 πήχεις (120 μ.). Ἐπίσης ἀντὶ λάσπης ἐκρησιμοποιήθη ζεστὴ ἄσφαλτος³. Ἡ πόλις εἶναι διηρημένη εἰς δύο μέρη μεταξὺ τῶν ὁποίων ρέει ὁ ποταμὸς Εὐφράτης ὅστις ἔρχεται ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων καὶ εἶναι μέγας, ὀρμητικὸς, θαθὺς καὶ χύνεται εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν (Περσικὸν κόλπον). Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἡ πόλις ἦτο γεμάτη ἀπὸ τριωρόφους καὶ τετραωρόφους οἰκίας.

Ἡ Ἀσσυρία δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ ὁ εἶτος δυναμώνει καὶ ἀναπτύσσεται. Ἡ ἄρδευσις ἐπιτελεῖται διὰ διωρύγων διότι ὀλόκληρος ἡ Βαβυλωνία ὅπως καὶ ἡ Αἴγυπτος κατανέμεται ὑπὸ διωρύγων.

Ἡ μεγαλύτερα διώρυξ εἶναι διαβατὴ διὰ πορθμείων καὶ ἐνώνει τὸν ποταμὸν Εὐφράτην μὲ τὸν Τίγρην. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶναι ἡ μόνη χώρα εἰς πλουσίαν παραγωγὴν σίτου. Λέγει ὅτι ἡ παραγωγὴ φθάνει τὸ 1:100 καὶ εἰς ἐποχὴν ἐφορίας 1:300. Οἱ ἀριθμοὶ αὗτοι ποῦ μᾶς δίδει ὁ Ἡρόδοτος εἶναι ὑπερβολικοί.

Εἰς τὴν Βαβυλωνίαν δὲν καλλιεργεῖται οὐδὲν δένδρον πλὴν τῶν φοινί-

1. Αἱ φρυκτωραὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

2. Αἱ διαστάσεις τὰς ὁποίας δίδει ὁ Ἡρόδοτος δὲν συμφωνοῦν μὲ ὅσα ἀπεκάλυψαν αἱ μετέπειτα ἀνασκαφαί.

3. Ἡ ἄσφαλτος ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς Βιβλικῆς ἐποχῆς, ὡς στεγανωτικὸν μέσον καὶ ἐν Χαλδαίᾳ μάλιστα ἐκρησιμοποιήθη ἀκόμη διὰ τὴν κατασκευὴν ἀσφαλτοστρωμένων δρόμων (Π. Ψαριανός, 1969. Σελ. 69).

κων. Δὲν ὑπάρχουν σικαί, ἄμπελοι¹ οὔτε ἐλαῖαι. Ἐλαιόλαδον δὲν χρησιμοποιοῦν καθόλου προμηθευόμενοι τοῦτο ἀπὸ σιτάμι. Διὰ τὸ κεκρὶ καὶ τὸ σιτάμι λέγει ὅτι γίνεται σκεδὸν δένδρον. Κάνει ὅμως τὴν παρατήρησιν ὅτι ὅσοι δὲν ἔχουν ἐπισκεφθῆ τὴν Βαβυλωνίαν τὰ ὅσα ἀναφέρω καὶ περὶ καρπῶν ἀσφαλῶς θὰ τὰ εὑρουν ἀπίστευτα. Εἰς τὴν Βαβυλωνίαν καὶ Ἀσσυρίαν ὁ Δαρείος εἰσέπρατε εἰτήσιον φόρον 1000 τάλαντα ἀργύρου.

A P A B I A

Ἡ πλέον μεσημβρινὴ χώρα γράφει ὁ Ἡρόδοτος εἶναι ἡ Ἀραβία. Ὁληὴ ἡ περιοχὴ εἶναι μυροδόλος ἕνεκα τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν τὰ ὁποῖα φύονται ἐνταῦθα. Ὅπως δὲ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων του, πιστεύει καὶ αὐτὸς εἰς διαφόρους μύθους τοὺς ὁποίους τοῦ μετέδωσαν οἱ ἐντόπιοι. Οὕτω τὰ δένδρα μὲ λίθανόν φυλάσσονται ἀπὸ περωτοὺς μικροὺς ὄφεις τοὺς ὁποίους ἀπομακρύνουν μόνον μὲ καπνὸν ρητίνης τοῦ στύρακος. Ἀναφέρει τὴν κασίαν ἢ ψευδοκανέλλαν καὶ τὴν κανέλλαν τῶν ὁποίων ἡ συλλογὴ γίνεται διὰ παρομοίων μύθων. Ἐπίσης ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Ἀραβίαν ζοῦν δύο εἴδη προβάτων. Τὸ ἓνα εἶδος ἔχει οὐρὰν μήκους τριῶν πήχεων καὶ τὸ ἄλλο ἢ οὐρὰ του ἔχει πλάτος ἑνὸς πήχεως.

Ὅταν ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι ἡ Ἀραβία εἶναι ἡ πλέον μεσημβρινὴ χώρα τῆς Γῆς πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι περιλαμβάνει ὑπὸ τὸν ὄρον αὐτὸν καὶ τμήματα τῆς Ἀφρικῆς νοτίως τῆς Αἰγύπτου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ Ἀραβες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς νὰ εἶχον καταλάβει τὴν Ἀφρικανικὴν ἀκτὴν μέχρι τῆς Σοφάλα² καὶ ἀκόμη νοτιώτερον. Ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται ὅτι εἶχε κάποιαν ἀνιληψίαν τῆς ἐκτάσεως τῆς Ἀφρικῆς πρὸς νότον. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ νότου λέγει ὁ Ἡρόδοτος πρὸς δυσμὰς ἐκτείνεται ἡ Αἰθιοπία ποὺ εἶναι ὁ τελευταῖος κατακτημένος τόπος.

Αὕτη ἔχει πολὺν χρυσόν, ὑπερμεγέθεις ἐλέφαντες καὶ παντὸς εἴδους ἄγρια ζῶα καὶ ἔβενον. Ἐπίσης ἄνδρας λίαν ὑψηλοὺς, ὠραίους καὶ μακροβίους.

A I Γ Y Π T O Σ

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες οὕτω καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐθαύμαζε τὴν Αἴγυπτον διὸ τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν τῆς ὅστις ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ὑπῆρξεν ἐπωφελῆς

1. Ὑπῆρχον ἄμπελοι, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι διέλαθον τῆς προσοχῆς τοῦ Ἡροδότου.
2. Σοφάλα. Χώρα τῆς Μοζαμβίκης.

διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ὑπῆρξε τοιαύτη ὥστε ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσουν τὰς ἐπιθυμητὰς πληροφορίας σχετικῶς μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Ἡρόδοτος μεταθὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπεσκέφθη τὴν Μέμφιδα, τὰς Θήβας, τὴν Ἡλιούπολιν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ πρώτου καταρράκτου τοῦ Νείλου. Εἰς Ἡλιούπολιν ἐπληροφορήθη περὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἡμερολογίου¹, τὸ ὁποῖον εὐρίσκει ὡς καλύτερον τοῦ ἑλληνικοῦ. Εἰς τὴν Ἡλιούπολιν ἐπίσης ἐπληροφορήθη ὅτι ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἦτο ὁ Μιν ὅλη ἡ Αἴγυπτος πλὴν τῆς περιοχῆς τῶν Θηβῶν ἦτο ἓνα ἔλος. Τὸ μήκος τῆς παραλίας ὁ γεωγράφος μας τὸ ὑπολογίζει εἰς 60 εὐκρίτους² ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβὲς διότι τὸ μήκος τῆς παραλίας τῆς Αἰγύπτου εἶναι 2200 στάδια καὶ ὄχι 3600 πού τὸ ὑπελόγηεν ὁ Ἡρόδοτος.

Ἡ ἀνακρίβεια τῶν ἀριθμῶν ποὺ παρατηρεῖται ἐνίστη ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ὑπελόγηζε τὰς ἀποστάσεις ὀπτικῶς ἢ ὀπὸ ἐσφαλμένας πληροφορίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡραδότου, ὡς ἀναφέρει οὗτος, ὁ Νεῖλος εἶχε 5 στόμια. Σήμερον ὡς γνωστὸν διασχιζέται ὑπὸ δύο κυρίως βραχιόνων, τῆς Δαμιέτις καὶ τῆς Ροιέτις. Ἡ μέση ἐπέκτασίς του πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι κατὰ τινὰς τῶν ἐρευνητῶν 40 ἑκατ. ἐτησίως, κατ' ἄλλους δὲ αὕτη ἐπιτελεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐκβολὰς τῆς Δαμιέτις καὶ τῆς Ροιέτις ἀνερχομένη εἰς 4 μ. ἐντὸς 3000 ἐτῶν. Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα παραμένει σταθερόν. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου ὑποκείμενον εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν κυμάτων καὶ ρευμάτων περιώρισε ἢ ἀκόμη καὶ ἐσταμάτησε τὴν περαιτέρω κατάκτησιν τῆς θαλάσσης. (Π. Ψαριανὸς 1969, σελ. 262). Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου σήμερον ἔχει ὑπολογισθῆ εἰς 21.194 τ. κλμ. καὶ τὸ πάχος τῶν προσχώσεων εἰς 3000 μ.

Ὁ Ἡρόδοτος δέχεται ὅτι ἡ Αἴγυπτος ἦτο δημιούργημα τῶν προσχώσεων τοῦ ἄλλοτε ἐκεῖ εὐρισκομένου θαλασσοῦ κόλπου. Πρὸς τούτοις ἀναφέρει ὡς παράδειγμα τῶν Ἀκελῶν, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, ἔνθα τὸ ἴμιον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νήσων Ἐκινάδων τὰς ἔχει μετατρέψει εἰς ἡπειρον. Παρατηρεῖ εἰσέτι ὅτι ἐὰν ἀλλάξῃ ροὴν ὁ Νεῖλος πρὸς τὰ πλάγια μέσα εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον δὲν ἀποκλείεται νὰ προσχώσῃ τὸν κόλπον αὐτὸν ἐντὸς 20.000 ἐτῶν ἢ ἀκόμη ὡς πιστεύει ἐντὸς 10.000 ἐτῶν. Χαρα-

1. Κατὰ τὸ Αἰγυπτιακὸν ἡμερολόγιον τὸ ἔτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 365 ἡμέρας διανεμομένας εἰς 12 μῆνας τῶν 30 ἡμερῶν. Αἱ πέντε λοιπαὶ ἡμέραι ἐτίθεντο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους καὶ τὰς ἐθεώρουν ὡς γενεθλίους ἡμέρας τῶν θεῶν.

2. Σχοῖνος. Ἦτο ἰσοδύναμος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον μὲ 60 στάδια. Ἐκαστον στάδιον ἴσῃ μ. περίπου.

κτηρίζει ως Αίγυπτον τὴν χώραν τὴν ἀρδευομένην ὑπὸ τοῦ Νείλου καὶ ὡς Αἴγυπτίους τοὺς κατοίκους τοὺς κατοικοῦντας παρὰ τὸν Νεῖλον καὶ χαμηλότερον τῆς Ἐλεφαντίνης¹. Ὄταν πλημμυρίζει ὁ Νεῖλος, λέγει, αἱ πόλεις φαίνονται ὑπεράνω τῶν ὑδάτων ἀπαράλλακτα ὅπως αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ ἐπικοινωνία ἐπιτελεῖται διὰ πλοιαρίων.

Ὁ Ἡρόδοτος ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς ἐκτάσεώς τῆς. Πλοῖον μὲ κουπιὰ εἶχεν ἀνάγκην 40 ἡμερῶν πλοῦν διὰ νὰ μεταβῆ ἀπὸ τὸ Σουέζ εἰς τὸ BAB EL MANDES καὶ διὰ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ὀμυνύμου πορθμοῦ ἐκρειάζετο ἡμίσειαν ἡμέραν. Τοῦτο συμπίπτει ἑκαδὸν μὲ τὰς ἀληθεῖς ἀποστάσεις ποῦ εἶναι 2300 χλμ. καὶ 28 χλμ. ἀντιστοίχως. Σημειώνει τὴν κίνησιν τῶν παλιρροϊῶν, φαινόμενον ἄγνωστον τότε εἰς τὴν ἀνατολ. Μεσόγειον, καὶ δὲν παρέλειψε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν. Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ βόρειος ἄνεμος κυριαρχεῖ εἰς τὸ ἐγγύτερον μέρος πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι Μαΐου, ἐνῶ τὸ μεσημβρινὸν τμήμα ὑπόκειται εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους.

Ἡ παρουσία τῶν βορείων τούτων ἀνέμων ἐξηγεῖ διατὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν μετέβαινον πρὸς τὸ Σουέζ, ἀλλὰ ἐπρωτίμων νὰ ἀφήσουν τὰ ἐμπορεύματά των νοτίως καὶ νὰ τὰ φέρουν διὰ τῆς ξηρᾶς μέχρι τοῦ Νείλου παρὰ τὰς Θήβας, ἔνθα καὶ ἐξηκολούθουν τὸ ταξίδι διὰ τῆς ἀνόδου τοῦ ποταμοῦ. Ἐπίσης προβαίνει εἰς ἐδαφολογικὰς παρατηρήσεις τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς μαῦρον, ἐνῶ τῆς Λιβύης εἶναι ἐρυθρὸν καὶ ἀμμῶδες, τὸ δὲ τῆς Ἀραβίας ἀργιλῶδες καὶ πετρῶδες.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι τὰ σκευὰ πρὸς τὸν Νεῖλον γεγονότα δύνανται νὰ διαιρεθῶν εἰς τρεῖς κατηγορίας. 1. Τὰς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεις κατὰ τὰ ταξείδια του. 2. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔμαθε διὰ μέσου ἀξιόπιστων προσώπων καὶ 3. Ἐκεῖνα ποῦ ἔφθασαν μέχρι αὐτοῦ ὡς φῆμαι.

Οὐδεὶς γνωρίζει τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου λέγει. Ἐνας γραφεὺς ναοῦ τοῦ ἀνέφερον ὅτι μεταξὺ δύο ὄξυλήκτων βράχων παρὰ τὴν Συήνην καὶ τὴν Ἐλεφαντίνην εὐρίσκεται χάσμα τοῦ ὁποῖου αἱ βυθομετρήσεις τοῦ Φαραῶ Ψαμμῆτικου ἀπέδειξαν ἄνευ πυθμένου.

Ἐνταῦθα εὐρίσκεται ἡ πηγὴ τοῦ Νείλου καὶ ἐκεῖθεν τὸ νερὸ ἔρρεεν κατὰ δύο διευθύνσεις, συγχρόνως πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον. Ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἀσειστότητα. Λέγει ὅτι ὁ Νεῖλος στερεῖται παραποτάμων πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀκριβὲς ἐὰν θεωρήσωμεν τὸ τμήμα ποῦ ἐπεσκέφθη ἐκεῖνος. Λέγει ἐπὶ πλέον ὅτι ὁ Νεῖλος διασχίζει ὅλην τὴν Αἴγυπτον βαίνων εὐθέως πρὸς βορρᾶν καὶ ὅτι χρειάζονται 4 μῆνες διὰ νὰ διασχίσωμεν τὸ ὑδάτινον τοῦτο ρεῦμα. Ἐνταῦθα ὑπερβάλλει τὸν χρόνον.

1. Ἐλεφαντίνη. Νησίς τοῦ Νείλου ἀπέναντι τῆς Συήνης (Ἀσσουάν).

Ένα θέμα που ενδιέφερε πολύ τον τότε κόσμο ήταν το θέμα των έτησιων πλημμυρών του Νείλου που παρατηρείτο εις το μέσον του θέρους. Ο ποταμός ήρχιζε τότε αυξανόμενος κατά τον όγκον του επί 100 ημέρας, παρέμενε μειωμένος επί τινος ημέρας και κατόπιν πύξανε εκ νέου. Επί του θέματος τούτου ο Ήρόδοτος παραθέτει τὰς απόψεις του Θαλού και του Άναξαγόρου, τὰς οποίας όμως απορρίπτει. Η ιδική του ἐξ άλλου θεωρία απέχει πολύ τῆς πραγματικότητας. Σήμερον είναι γνωστόν ότι αἱ υπερχειλίσεις του Νείλου κατά τὸ θέρους οφείλονται εις τὰς πλουσίας θερινὰς βροχὰς τὰς οποίας δέχονται τὰ ὄρη τῆς Αἰθιοπίας.

Ο γεωγράφος μας γνωρίζει καλῶς τὸν ροὴν του Νείλου εις τὴν κάτω Αἴγυπτον. Μνημονεύει τὸν πρῶτον καταρράκτην, τοῦ ὁποίου τὸ ρεῦμα εἶναι τόσο ισχυρὸν ὥστε τὰ πλοῖα νὰ ἔλκωνται ἀπὸ βῶδια διὰ νὰ ἀνέλθουν τὸν ποταμόν.

Ὁμιλεῖ ἐπίσης διὰ τὴν μεγάλην πόλιν Μερὸν, πρωτεύουσαν τῶν Αἰθίοπων. Νοτίως τῆς Μερὸς αἱ γνώσεις τοῦ Ἡροδότου δὲν φθάνουν πλὴν τῆς χώρας τῶν Αὐτομόλων. Περὶ τούτων ἐφρόνει ὅτι ἦσαν Αἰγύπτιοι πολεμιστὰι ἀποχωρισθέντες τῶν συντρόφων των λόγῳ δυσανεκείας.

Κάμνει ἐπίσης μνείαν καὶ άλλων τινῶν φυλῶν ὡς τῶν Ἰχθυοφάγων καὶ τῶν Μακροβίων. Ἡ διήγησίς του όμως στερεῖται ἀκριβῶν πληροφοριῶν ὥστε πολλοὶ ἐνταῦθα διαβλέπουν μῦθον.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ψαρμητίκου Νεκῶς ἐπεχείρησε νὰ συνδέσῃ διὰ διώρυγος τὸν Νεῖλον μὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Τὸ ἔργον εἶχε προχωρήσει ἀρκετὰ, ἀλλὰ ἡ περαιτέρω ἐκκαφή ἠμποδίσθη ἀπὸ ἕνα χερσόν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας ἐπὶ βασιλείας Νεκῶ ἐθάθησαν 120.000 Αἰγύπτιοι. Τὴν περαιτέρω ἐκκαφήν ἀνέλαβεν ὁ Δαρεῖος ὁ Ὑδάσπους¹. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος τοῦ Χέοπος ὁ Ἡρόδοτος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν 100.000 ἐργάται, οἱ ὅποιοι ἐνηλλάσσοντο ἀνὰ τρίμηνον.

Τὸ ἔργον ἐτελείωσε μετὰ 30 ἔτη, ἐκ τῶν ὁποίων 10 ἔτη ἐχρειάσθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδοῦ προσπελάσεως. Ὁ βασιλεὺς Χέοψ λέγει ὁ Ἡρόδοτος ἔφερε τὸν λαόν του εις μεγάλην ἐξαθλίωσιν. Ἐφθασεν οὗτος εις τοιοῦτον σημεῖον κακοθείας ὥστε προκειμένου νὰ ἐξοικονομήσῃ χρήματα ἔβαλε τὴν κόρην του εις πορνείον.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν συγχρόνων αἰγυπτιολόγων ἡ πυραμὶς τοῦ Χέοπος θὰ ἐστοίχιζεν ἀντιστοίχως, πλεον τοῦ ἐνὸς δισεκατομμυρίου χρυσῶν γαλλικῶν φράγκων. Φυσικὰ ἡ πυραμὶς τοῦ Χέοπος δὲν ἦτο παρὰ μία μονὰς

1. Κατὰ τὸν Διόδωρον ὁ Δαρεῖος δὲν ἐπεράτωσε τὸ ἔργον. Κατὰ τινες ἄλλους τὸ ἔργον ἐπεράτωσεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Β΄.

μεταξύ τέσων άλλων. Είναι γεγονός ότι ούδεμία άλλη χώρα πλὴν τῆς Αἰγύπτου κατέστη ἱκανὴ νὰ θυσιάσῃ τεράστια χρηματικά ποσὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς νεκροὺς τῆς εἰς πολυτελεῖς κατασκευὰς τὰς ὁποίας οὔτε αἱ χιλιετηρίδες οὔτε οἱ Βάνδαλοι τῆς Γῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταστρέψουν.

Ἀπὸ τὰ ζῶα ἀναφέρει πολλά, ἀλλ' ἐνταῦθα σημειώνομεν τὸν κροκόδειλον¹, τὸν ὁποῖον εἰς μερικὰς περιοχὰς τῆς Αἰγύπτου τὸν θεωροῦν ἱερὸν ζῶον. Ἐπίσης ἀναφέρει καὶ τὸν ἵπποπόταμον. Εἰς τὴν περιγραφὴν ὄμως ἀμφοτέρων τῶν ζῶων καὶ ἰδίως τοῦ ἵπποποτάμου περιπίπτει εἰς ἀναληθείας. Εἶναι μᾶλλον πιθανὸν ὅτι αἱ ἀνακρίβειαι εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀνωτέρω ζῶων νὰ προέρχωνται ἀπὸ πληροφορίας ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζε καλῶς τὰ ζῶα.

Μνημονεύει ἐπίσης τὸ μυθικὸν πτηνὸν φοῖνικα τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι δὲν τὸ εἶδε, ἀλλὰ μόνον ζωγραφισμένο. Ὁ Ἡρόδοτος δίδει λεπτομερείας περὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῆς Αἰγύπτου. Μεταξὺ άλλων ἀναφέρει ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον τὴν συνήθειαν τῆς περιτομῆς διὰ λόγους καθαριότητος. Εἶναι φανερὰ θρησκ. καὶ ἐξαιρετικὰ καθαροί. Σφάζουν καὶ θυσιάζουν μόνον ἄρρενα βῶδια καὶ οὐδέποτε θήλαα· τὰ ὁποῖα θεωροῦν ἱερά.

Οἱ Αἰγύπτιοι τηροῦν τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ δὲν παραδέχονται νέα οὔτε προσαρμόζονται πρὸς τὰ ἔθιμα άλλων λαῶν. Αἱ σύζυγοι σιχνάζουν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κάμνουν τὸν μεταπράτην, ἐνῶ οἱ σύζυγοι παραμένουν εἰς τὰς οἰκίας καὶ ὑφαίνουν. Ταριχεύουν τοὺς νεκροὺς τῶν εἰς τρεῖς τύπους, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου. Εἰς τὰς γυναῖκας τῶν ἐπισήμων προσώπων ἡ ταρίχευσις γίνεται μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας τοῦ θανάτου τῶν διὰ νὰ ἀποφύγουν κρούσματα νεκροφιλίας ἐκ μέρους τῶν ταριχευτῶν.

Οἱ Αἰγύπτιοι συζοῦν μὲ μίαν μόνον γυναῖκα ὅπως οἱ Ἕλληνες. Πίνουν κρασί ἀπὸ κριθάρι διότι δὲν ὑπάρχουν ἄμπελοι εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές διότι εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς μερικὰ μέρη τοῦ Δέλτα ὑπῆρχον ἄμπελοι κατὰ τοὺς φαραωνικοὺς χρόνους.

Προκειμένου περὶ ἰατρῶν γράφει: Ἡ ἰατρικὴ εἶναι κατανεμημένη κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐκαστος ἰατρὸς θεραπεύει μίαν μόνον νόσον. Ὁ τόπος εἶναι γεμάτος ὑπὸ ἰατροῦς διότι ἄλλοι εἶναι οἱ ἰατροὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλοι τῶν ὀδόντων, ἄλλοι τῆς κεφαλῆς, ἄλλοι διὰ τὰς νόσους τῆς κοιλίας καὶ ἄλλοι διὰ τὰς μὴ ἐντοπισμένας νόσους.

Σχετικῶς μὲ τὴν βορειοαφρικανικὴν ἀκτὴν ὁ Ἡρόδοτος δὲν εἶχε προσωπικὴν γνῶσιν παρὰ μόνον τῆς Κυρηναικῆς. Τὰς άλλας πληροφορίας τὰς ἔχει ἀπὸ Καρχηδονίους ἐμπόρους. Ὁ Ἡρόδοτος ὀρθῶς σημειώνει ὅτι ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως βροχῆς, ἡ Β. Ἀφρικὴ δὲν εἶναι κατάλληλος δι' ἀποικισμὸν ἐξαι-

1. Δὲν ὑπάρχουν σήμερον κροκόδειλοι εἰς τὴν Αἴγυπτον.

ρέσει μόνον τῆς περιοχῆς τὴν ὁποίαν ἀρδεύει ὁ ποταμὸς Κίνυξ ἐπὶ τῆς μεγάλης Σύρτews. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὰ ἔθνη τῶν Λιθύων ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα δὲν ἐλογάριζον τὸν Δαρεῖον. Ἀρχίζοντας, λέγει, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον πρὸς δυσμὰς συναντῶμεν πρῶτον τοὺς Ἀδυμαρχίδας, κατόπιν ἔρχονται οἱ Γιλιγάμαι. Τὸν λαὸν τοῦτον μόνον ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει.

Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέραν ἀρχίζει ἡ χώρα τοῦ εἰλιφίου¹, τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ ἐκ τῆς νήσου Πλατέας μέχρι τοῦ στομίου τῆς Σύρτews.

Συνέχεια τῶν Γιλιγαμῶν πρὸς δυσμὰς ἔρχονται οἱ Ἀσβύσται οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν ὑψηλότερον τῆς Κυρήνης καὶ δὲν φθάνουν μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν εἶναι οἱ Αὐσχιῶται. Εἰς τὸ μέσον τῆς χώρας τῶν Αὐσχιῶν κατοικοῦν οἱ Βάκαλες. Ἐν συνεχείᾳ τῆς χώρας τῶν Αὐσχιῶν πρὸς δυσμὰς ὑπάρχει ὁ πολυάριθμος λαὸς τῶν Νασαμώνων. Οὗτοι κυνηγοῦν τοὺς ἀτελέθους (εἶδος ἀκρίδων ἄνευ πτερῶν), τοὺς ὁποίους ξηραίνουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ κατόπιν μὲ τὴν σκόνιν των πασιαλίζουν τὸ γάλα καὶ τὸ πίνουσι.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν Νασαμώνων ἐκεῖνος ποῦ νυμφεύεται διὰ πρώτην φοράν προσφέρει τὴν νύμφην νὰ μειχθῆ μετὰ ὅλους τοὺς συνδαιτημόνας, καὶ κατόπιν ἕκαστος τούτων προσφέρει ὡς δῶρον ὅτι φέρει μαζί του ἐκ τῆς οἰκίας. Μετὰ τοὺς Νασαμώνους συνορεύουσιν οἱ Ψύλλοι² οἱ ὁποῖοι εἰς κάποιαν ἐκστρατείαν των ἐξηφανίσθησαν κατακωσθέντες ὑπὸ τῆς ἄμμου, τὴν δὲ χώραν των κατέλαβον οἱ Νασαμώνες. Νοτίως τῶν Νασαμώνων εἰς τὴν χώραν τῶν ἀγρίων θηρίων κατοικοῦν οἱ Γαράμαντες. Κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης πρὸς δυσμὰς ἔρχονται οἱ Μάκαι οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν πόλεμον φοροῦν ὀπίδας στρουθοκαμήλων³.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τοὺς Μάκας εὐρίσκονται οἱ Γινδᾶνες. Εἰς μίαν γλῶσσαν γῆς τῶν Γινδάνων ποῦ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν κατοικοῦν οἱ Λωτοφάγοι οἱ ὁποῖοι ζοῦν τρεφόμενοι μόνον διὰ τοῦ καρποῦ τοῦ Λωτοῦ⁴.

Συνέχεια μετὰ τοὺς Λωτοφάγους κατοικοῦν οἱ Μάχλυες τρεφόμενοι ἐπίσης ἐκ τοῦ Λωτοῦ. Οἱ Μάχλυες φθάνουν μέχρι ἐνὸς μεγάλου ποταμοῦ ὁ ὁποῖος ἑνομάζεται Τρίτων καὶ χύνεται εἰς μίαν μεγάλην λίμνην, ἣτις καλεῖται Τριτωνίς. Ἐντὸς τῆς λίμνης ὑπάρχει νῆσος μετὰ τὸ ὄνομα Φλά.

Εἰς τὴν τελευταίαν περιγραφὴν φαίνεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἔπεσε θύρα φανταστικῶν διηγήσεων. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ μέρη αὐτὰ οὔτε μέγας ποτα-

1. Σίλφιον. Ἀρωματώδες φυτὸν τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Πλίνιον εἶχε θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Κατὰ τινὰς τὸ γνήσιον τοῦτο φυτὸν ἐξηφανίσθη, ἀλλὰ ἄλλοι φρονοῦν ὅτι ὑπάρχει ἐκφυλισμένον μετὰ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Drias.

2. Οἱ Ψύλλοι κατὰ τὸν Πλίνιον ἐξολοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Νασαμώνων.

3. Ἡ στρουθοκάμηλος σήμερον εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν εἶναι σπανία.

4. Ὁ Λωτός εἶναι ἀκανθῶδες δένδρον (Zizyphus Vulgaris) καὶ παράγει καρπὸν ὡς τὸ δαμάσκηνον. Τρώγεται ξηραίνόμενος. Ὁ αἰγυπτιακὸς Λωτός εἶναι διάφορος.

μός οὔτε λίμνη. Ίθιανῶς Τριτωνίς λίμνη νὰ εἶναι ἡ λίμνη Φαροῦν εἰς τὸ ἀβαθὲς τέναχος δυτικῶς τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπέξ.

Κατόπιν τῶν Μακλύων ἔρχονται οἱ Αὐσεῖς. Τόσον οἱ Μάκλυες ὅσον καὶ οἱ Αὐσεῖς κατοικοῦν πέριξ τῆς Τριτωνίδος λίμνης διαχωριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ. Οἱ Αὐσεῖς, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, δὲν συνάπτουν γάμον καὶ ἔχουν τὰς γυναῖκας κοινάς. Συνουσιάζονται δὲ μετὰ τῶν γυναικῶν ὡς τὰ κτήνη. Οἱ λαοὶ διὰ τοὺς ὁποίους εἶς ἀμίλησα, συνεχίζει ὁ Ἡρόδοτος, εἶναι παραθαλάσσιοι νομάδες Λιβύων. Πέραν τούτων πρὸς τὰ μεσόγεια ἡ Λιβύη εἶναι γεμάτη ἀπὸ θηρία.

Ὁ Ἡρόδοτος εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην γεωγράφος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὰς ὁάσεις. Εἰς τὸ μεσημβρινὸν κράσπεδον τῆς ζώνης τῶν θηρίων, λέγει, εἰς τὸ κεῖλος τῆς ἐρήμου εὐρίσκεται μακρὰ λωρὶς ἄμμον εἰς τὰ διάκενα τῆς ὁποίας συναντᾶ κανεῖς γονίμους τόπους καλυπτομένους ἀπὸ πρασινάδας. Εἶναι οἱ λόφοι τοῦ ἄλατος. Ἐκ τῆς κορυφῆς των ρέει πόσιμον ὕδωρ καθαρὸν καὶ δροσιστικόν. Ἀπὸ λοφίσκου εἰς λοφίσκον ἀπαιτοῦνται 10 ἡμέραι πορείας. Οἱ λόφοι οὗτοι συνιστοῦν μίαν ἀδιάκοπον σειρὰν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν Ἡρακλείων Σπηλῶν. Ἐὰν ἐξαμέσωμεν τὰς τοποθεσίας τῶν ὁάσεων εἰς περιοχὰς πλουσίας εἰς ἄλας καὶ ὕδωρ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἡρόδοτος υπέπεσεν εἰς λάθη. Αἱ ὁάσεις δὲν εὐρίσκονται εἰς εὐθείαν γραμμὴν μὲ διάκενα καὶ εἰς ἀποστάσεις, μετρούμενας δὲ εἰς ἡμέρας πορείας δεόν νὰ κριθοῦν ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ καραβανίου.

Πάντως εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ Ἄραβες κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐχρειάζοντο 10 ἡμέρας πορείας μετὰ δύο ὁάσεων.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι λόγῳ ἐλλείψεως βροχῶν εἰς τὰς ἐρημικὰς περιοχὰς αἱ οἰκίαι κατεσκευάζοντο ἐξ ἄλατος. Ἐξ ἄλλου τονίζει τὴν σημασίαν τῆς κουρμάδας διὰ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Βορείου Ἀφρικῆς.

Κατόρθωσαν νὰ ἐπισημάνουν μερικοὺς τόπους οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ἡ ὄασις τοῦ Ἄμμωνος Διὸς (ὄασις Σιβάχ ἢ Σιούα). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς λέγει ὁ Ἡρόδοτος ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς γλώσσης εἶναι διασταύρωσις Αἰθιοπῶν καὶ Αἰγυπτίων καὶ ἔχουν περίφημον ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄμμωνα. Εἰς τὴν ὄασιν αὐτὴν εὐρίσκεται ἡ «πηγὴ τοῦ ἡλίου» τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ τὴν αὐγὴν εἶναι χλιαρὸν ὅταν ἡ ἄγορὰ εἶναι γεμάτη κάπως ψυχρόν, τὸ μεσημέρι γίνεται ψυχρότερον καὶ τότε ποτίζουν τοὺς κήπους των. Πρὸς τὸ τέλος τῆς ἡμέρας τὸ ὕδωρ καθίσταται χλιαρὸν διὰ νὰ φθάσῃ περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς κατάστασιν βρασμοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ψύχεται πάλιν. Ἡ περιγραφεῖσα πηγὴ ἔχει σταθερὰν θερμοκρασίαν 29° βαθμῶν καὶ αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας δὲν ὀφείλονται εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλὰ εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος αἱ ὁποῖαι δίδουν τὴν ψευδαἰσθησιν ὅτι μεταβάλλεται ἡ

θερμοκρασία τοῦ ὕδατος. Εἶναι γνωστὸν εἰς μερικὰς ἐρήμους ὅτι ἡ θερμοκρασία τῆς νυκτὸς κατέρχεται σχεδὸν μέχρι τοῦ μηδενός.

Πάντως καὶ ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι κατόπιν 10 ἡμερῶν πορείας ἀπὸ τὴν ὕσιν τοῦ Ἄμμωνος εὐρίσκεται ἡ ὄασις «Αὔγιλα», ἔνθα οἱ Νασαμώνες ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ ἔρχωνται κατ' ἔτος ἐκ τῆς παραλίας διὰ νὰ συλλέξουν κουρμάδες τῆς ὄασεως.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον μία ὄμας Νασαμώνων ἐκ 5 ἀτόμων ἐταξείδευσεν πρὸς δυσμὰς καὶ κατόπιν περιπετειῶν ὠδηγήθησαν ὑπὸ μικροσώμων ἰθαγενῶν εἰς μίαν πόλιν τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν μικρόσωμοι καὶ μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεεν ἕνας μεγάλος ποταμός. Ὁ Ἡρόδοτος ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς ἦτο ὁ Νεῖλος ἐπειδὴ εἶχε κροκοδείλους. Ἀντιθέτως ἄλλοι μεταγενέστεροι φρονοῦν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτὸς ἦτο ὁ Νίγηρ καὶ ἡ ἐν λόγῳ πόλις ἔπρεπε νὰ εὐρίσκηται πλησίον τοῦ Τουμπουκτοῦ. Ἀπὸ τὴν Αὔγιλα μετὰ πορείαν 10 ἡμερῶν ὑπάρχει ἄλλη ὄασις εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ μέγας λαός, οἱ Γαράμαντες.

Ὁ Ἡρόδοτος μνημονεύει καὶ ἄλλας δύο ὄασις κατοικουμένας ἀπὸ τοὺς Ἀτάραντας καὶ τοὺς Ἄτλαντας. Οἱ Ἀτάραντες κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶναι οἱ μόνοι ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουν ἰδιαίτερον ὄνομα. Βλασφημοῦν τὸν ἥλιον διότι τοὺς καίει τὸ δέρμα καὶ καταστρέφει τὴν γῆν. Οἱ γείτονές των Ἄτλαντες δὲν τρώγουν ζῶα καὶ δὲν βλέπουν ὄνειρα. Προφανῶς οἱ λαοὶ αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος κατώκουν πλησίον τοῦ Ἄτλαντος. Ὁ γεωγράφος μας θεωρεῖ τὸν Ἄτλαντα ὡς μοναδικὸν ὄρεινὸν κῶνον τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἐξαφανίζεται εἰς τὰ σύννεφα καὶ ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι τὸ στήριγμα τοῦ κόσμου κατὰ τὸν γνωστὸν μῦθον.

Πρὸς νότον τοῦ Ἄτλαντος καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Λιβύης ὁ τόπος εἶναι ἄνυδρος χωρὶς ἄγρια θηρία, χωρὶς βροχὰς καὶ δένδρα καὶ ἄνευ ὑγρασίας. (Προφανῶς ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς Σαχάρας).

Ἀπὸ τὰς χώρας τῶν Μακλύων βαίνοντες δυτικῶς ἡ Λιβύη εἶναι πλέον ὄρεινὴ καὶ δασώδης, ἀγρίου χαρακτῆρος ἔναντι τῆς περιοχῆς τῶν νομάδων, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶναι χαμηλὴ καὶ δασώδης. Εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν εὐρίσκονται παντὸς εἴδους ἀγρίων ζώων, τεράστια φίδια, λέοντες, ἐλέφαντες (δὲν ὑπάρχουν σήμερον), ἄρκτοι, ἔχιδναι, ὄνοι μὲ κέρατα, ἄγριοι ἄνδρες καὶ ἄγριαι γυναῖκες (πιθανῶς νὰ ἦσαν γορίλλαι).

Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὄρεινῆς πανίδος ἐμφανίζεται λέγει ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν περιοχὴν τῶν νομάδων. Ἐδῶ ὑπάρχουν πύγαργοι (άλιαετοί), ζαρκάδια καὶ ὄνοι ἄνευ κεράτων, ὄρνες (εἶδος δορκάδος) ἀπὸ τὰ κέρατα τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο οἱ βραχιόνες τῶν φοινικικῶν λυρῶν, μικραὶ ἀλώ-

1. Σήμερον τὴν ὀνομάζουν ἀραβιστὶ Audschila.

πεκες, ύαινας άκανθόχοιροι, βόρυες (άγνωστον ζών εις την Λιβύην), τσακάλια, πάνθηρες, κροκόδειλοι κερσαίοι όμοιοι με σαύρες τών όποίων τó μηκος φθάνει τούς τρεις πήχεις, στρουθοκάμηλοι και φίδια μικρά κερασφόρα. Υπάρχουν εις τήν τριών ειδών ποντικοί, αΐγαγροι, δίκτυες (άγνωστον ζών εις την Λιβύην) και γάτες, άλλα δέν υπάρχουν εις την Λιβύην έλαφοι και άγριόχοιροι.

Ό Ηρόδοτος ήτο προσεκτικός εις παρατηρήσεις αίτινες σήμεραν άνάγονται εις την ζωογεωγραφίαν διότι διαχωρίζει τά ζώα τών όρεινών περιοχών από τά ζώα τών παραλιακών ζωνών. Ό Ηρόδοτος όμιλεί άκόμη και περι ένός ειωπηλεού έμπορίου μεταξύ τών Καρχηδονίων και τών ίθαγενών τών κατοικούντων πέραν τών Ηρακλείων Στηλών. Οί πρώτοι ειχον την συνθήειαν να άπεσθιβάζονται εις κάποιο σημειον τής άκτής, να άπιλώνουν τά έμπορεύματά των έπι τής παραλίας, μετά δέ άναθαν φωτιές και άπεσύροντο εις τά πλοία των. Όταν οι ίθαγενείς έβλεπον τόν καπνόν ήρχοντο έπι τής παραλίας, έξήταζαν τά έμπορεύματα και έτοποθέιουν παραπλεύρως ποσότητα χρυσοϋ και άπεσύροντο εκ νέου. Οί Καρχηδόνιοι επανήρχοντο και έάν ένόμιζον ότι τó αντίτιμεν εις χρυσόν ήτο ίκανοποιητικόν άπεσύροντο τελικώς εις τά πλοία των. Είς έναντίαν περίπτωσιν επανήρχοντο εις τά πλοία των μέχρις ότου οι ίθαγενείς καταθέσουν μεγαλύτερην ποσότητα χρυσοϋ. Ούδεις εκ τών δύο μερών ήγγιζε τόν χρυσόν ή τó έμπόρευμα έάν δέν συνεφώνουν έπι τής άγοράς.

Ό Ηρόδοτος όμιλεί εις τήν περι μιās προσπαθείας ναυσιπλοίας περίξ τής Άφρικής. Ό Πέρσης αυλικός Σατάσπης καταδικασθείς εις θάνατον υπό του Ξέρξου έλαβε χάριν με την υπόδεσιν όμως να εκτελέση τόν περίπλου τής Άφρικής. Τούτου μη έπιτευχθέντος ό Ξέρξης έπραγατοποίησε την κατάδικήν του.

Σ Κ Υ Θ Ι Α Κ Α Ι Ν. Α Σ Ι Α

Η Σκυθία εις την γεωγραφίαν του Ηροδότου κατέχει την πρώτην θέση. Δυνάμεθα να ειπωμεν ότι οιαδήποτε γνώσεις περι τής Σκυθίας και τών γειτονικών χωρών κατά την εποχήν εκείνην προέρχεται εκ του Ηροδότου. Ούτος παρέχει πολλὰς ιστορικές και γεωγραφικές πληροφορίας τόσον άκριβείς, ώστε κατά τούς 12 -- 15 μετέπειτα αιώνας δέν προσειτέθησαν πολλά πράγματα.

Είναί γεγονός ότι πρό του Ηροδότου ό ποιητής Άριστέας ό Προκοονήσιος του π.Χ. αιώνος ειχε μνημονεύσει την Σκυθίαν εις σημαντικόν του ποίημα καλούμενον «Άριμύσπεια» και ό Ίπποκράτης ειχε παράσει πληροφορίας περι τής ζωής τών ίθαγενών. Άλλά εις τόν Ηρόδοτον άνήκει ή τιμή

ὅτι ἀπέσυρε τὸν πέπλον τοῦ ἀγνώστου ἐπὶ τῶν περιοχῶν τούτων ἔνθα ἡ λαϊκὴ φαντασία ἐνόμιζε κατοικουμένην ὑπὸ μυθικῶν ὑπάρξεων δημιουργούντων τερατουργήματα. Δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς τύχης ὅτι ἡ Σκυθία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀνήκουν εἰς τὰ πλέον πολύτιμα κεφάλαια τῆς γεωγραφίας τοῦ Ἡρόδοτου. Ἐνταῦθα ὁμιλεῖ περὶ πραγμάτων τῶν ὁποίων ἦτο αὐτόπτης μάρτυς. Ἐξήδεν ἐπὶ τινα χρόνον, πιθανὸν περὶ τὸ 450 π.Χ., εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀποικίαν τῆς Ὀλβίας, συγκεντρώσας ἐκεῖ πληροφορίας ἐπὶ τῶν περιοχῶν τὰς ὁποίας περιγράφει. Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σκυθῶν ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει τρεῖς διαφόρους ἐκδόσεις. Μίαν τῶν ἰδίων τῶν Σκυθῶν, δευτέραν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου — μυθολογικαὶ καὶ αἱ δύο — καὶ τὴν τρίτην ἕν ὁποῖαν συμμερίζεται καὶ ὁ ἴδιος, δηλαδὴ οἱ Σκυθαὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Κιμμερίους καὶ ἐγκατεστάθησαν αὐτοὶ εἰς τὴν χώραν των.

Τὸ κοινὸν ὄνομα τῶν Σκυθῶν εἶναι Σκολότοι τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπάνωμον τοῦ βασιλέως των. Τὸ ὄνομα Σκυθαὶ τοὺς τὸ ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες.

Πρὸς βορρᾶν εἰς τὰ ἕσχατα τῶν κατοίκων τῆς χώρας λέγουν ὅτι εἶναι σκορπισμένα πτερὰ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃς περαιτέρω διότι ὄχι μόνον τὸ ἔδαφος ἀλλὰ καὶ ὁ ἀέρας εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πτερὰ. Ὁ Ἡρόδοτος ἐπεξηγεῖ ὅτι τὰ λεγόμενα πτερὰ τῶν Σκυθῶν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ χιών, ἡ ὁποία ἀδιακόπως πίπτει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Νομίζει δὲ ὅτι καὶ οἱ Σκυθαὶ καὶ οἱ γείτονές των ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τῶν πτερῶν ἐννοοῦν συμβολικῶς τὸ χιόνι.

Τί εἶναι πέραν τῶν Σκυθῶν λέγει ὁ Ἡρόδοτος οὐδεὶς γνωρίζει ἐξ αὐτοψίας. Ἀκόμη καὶ ὁ Ἀριστέας ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του ὅτι δὲν ἐπροχώρησε πέραν τῶν Ἰσσηδόνων. Ἡ περαιτέρω διήγησις τοῦ Ἡροδότου σπνρίζεται ἀπλῶς εἰς πληροφορίας περὶ τῆς ἐθνογραφίας τῆς Σκυθίας.

Πέραν τοῦ λιμένος τοῦ Βορυσθένη, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὸ μέσον τῆς παραθαλασσίου Σκυθίας συναντᾶται ὁ πρῶτος λαός, οἱ Καλλιπῆδαι, οἱ ὁποῖοι εἶναι Ἑλληνοσκυθαὶ. Ὑπεράνω τούτων εἶναι οἱ Ἀλιζῶνες, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ ὑψηλότερον τούτων οἱ γεωργοὶ Σκυθαὶ καὶ οἱ Νευροί. Οἱ τελευταῖοι θεωροῦνται σήμερον ὡς οἱ πρόγονοι τῶν Σλοβένων. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει λαὸν τῶν Ἀνδροφάγων, οἵτινες ἀποτελοῦν ξεχωριστὴν ἐθνότητα καὶ δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς Σκυθας. Δὲν διέπονται ἀπὸ κανέναν νόμον καὶ εἶναι ἀνθρωποφάγοι¹. Ἐπίσης οἱ Μελάγχλαινοι δὲν εἶναι Σκυθαὶ. Φοροῦν ὅλοι μαῦρα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά των. Ἀναφέρει ἐπίσης τοὺς Σαυρομάτας (τοὺς μετέπειτα Σαρμάτας). Μνημονεύει τοὺς Βουδίνους οἱ ὁποῖοι εἶναι πολυάριθμον ἔθνος μὲ γαλανὰ μάτια καὶ κόκκινα μαλλιά. Κατοικοῦν εἰς δασωμένην περιοχὴν, ἔνθα εὐρίσκεται λίμνη εἰς τὴν ὁποῖαν συνελάμβανον ἐνυδρίδας (βίδρας) καὶ κάστορας διὰ τὸ δέριμα

1. Λέγεται ὅτι ὁ καννιβαλισμὸς τῶν διετηρήθη μέχρι τοῦ μεσαίωμος.

των. Κατεδίωκον επίσης ζῶον μὲ τετράγωνη ρίνα (αἱ σημερινὰ ἀπόψεις εἶναι ὅτι ἐπρόκειτο περὶ βίσονος ἢ φώκης).

Ἄκολουθοῦν οἱ Θυσσαγέται¹ καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Ἰύρκαί οἱ ὁποῖοι εἶναι περίφημοι κυνηγοί.

Οἱ μέχρι τοῦδε ἀναφερόμενοι λαοὶ ζοῦν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰς πεδινὰς περιοχάς, ἀλλὰ πέραν τούτων ὑπάρχουν ἄνθρωποι κατοικοῦντες εἰς τοὺς πρόποδας ὑψηλῶν ὄρέων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐκ γενετῆς φαλακροὶ ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες. Οὗτοι ἔχουν μύτην πεπλατυσμένην καὶ μεγάλο πηγοῦνι καὶ ὁμιλοῦν ἰδικήν των γλῶσσαν. Τρέφονται ἐκ τῶν καρπῶν δένδρου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι Πιονικόν. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναφερομένου λαοῦ εἶναι οἱ Ἀγριπασοί. Ἀνατολικῶς τῶν Ἀγριπαιῶν ζοῦν οἱ Ἰσσηδόνες. Οὗτοι ἦσαν γενναῖοι μὲ δίκαια αἰσθήματα, ἀλλ' εἶχον τὴν φρικτὴν συνήθειαν νὰ τρώγουν τοὺς νεκροὺς γονεῖς των, τῶν ὁποίων τὰ κρανία ἐπιχρυσώνοντο καὶ ἀπειλούν ἀντικείμενον λατρείας.

Βορείως τῶν Ἰσσηδόνων οὐδεὶς ἐγνώριζε κάτι περὶ τῆς χώρας ἐκτὸς μόνον ἀπὸ διηγήσεις τῶν ἀναφερθειῶν φυλῶν. Ὡς εἶδομεν προηγουμένως ὑπῆρχον πολλὰ φυλαὶ τῶν Σκυθῶν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ ἰσχυρότεροι ἦσαν οἱ βασιλικοὶ Σκυθαὶ οἱ ὁποῖοι κατώκουν εἰς τὰς παρυφὰς τῶν μαιωτικῶν ἐλῶν καὶ ἐθεώρουν ὅλους τοὺς ἄλλους ὑποδεεστέρους των. Οἱ ἀληθεῖς Σκυθαὶ λέγει ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἔζων ἀπὸ τὴν γεωργίαν ἀλλ' ἐκ τοῦ ποιμνίου των. Δὲν εἶχον πόλεις οὔτε φρούρια ἀλλὰ ζοῦν ἐντὸς τῶν ἄμαξῶν των τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἐγκαταλείπουν. Οἱ βασιλικοὶ Σκυθαὶ εἶναι γενναῖοι, εὐφρεῖς καὶ περίφημοι ἥπιεῖς καὶ τοξόται καὶ ἀήττητοι εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Σκυθαὶ ἔχουν πολλοὺς θεοὺς. Εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ πολέμου θυσιάζουν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἐχθροὺς καὶ βῶδια. Τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν θυσίαν ζῶα στραγγαλίζονται διὰ σχοινίων καὶ κόπτονται εἰς τεμάχια, καὶ ψήνονται ἐντὸς τῆς στομαχικῆς των μεμβράνης ἐπὶ πυρᾶς συντηρουμένης ὑπὸ τῶν ὄσιων των.

Ὁ Σκύθης πίνει τὸ αἷμα τοῦ πρώτου φονευθέντος ἐχθροῦ, τοῦ κόβει τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν μεταφέρει εἰς τὸν βασιλέα. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον ἐὰν ἐπιθυμῇ μέρος τῶν λαφύρων. Ἀπομακρύνουν τὸ δέρμα τοῦ κρανίου τοῦ ἐχθροῦ, τὸ ξύνουν ἐπιμελῶς, τὸ μαλάσσουν μὲ τὰ χέρια καὶ τὸ κρεμοῦν ὡς κόσμημα εἰς τὴν ἵπποσκευὴν των. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δερμάτων τούτων ἐξαρτᾶται καὶ τὸ κῦρος τοῦ πολεμιστοῦ. Μερικοὶ ἔχουν τόσα πολλὰ ὥστε κατασκευάζουν μανδύας διὰ συρραφῆς των. Συχνάκις γδέρνουν τὸν δεξιὸν βραχίονα τοῦ ἐχθροῦ καὶ διὰ τοῦ δέρματος περιτυλίσσουν τὰς φαρέτρας των ἢ ἀκόμη γδέρνουν ὁλόκληρο τὸ δέρμα. Τὸ κρανίον τοῦ φονευθέντος ἀντιπάλου τὸ χρησιμοποιοῦν εἰς ἐπισήμους ἐορτὰς ὡς μεγάλο δοχεῖον.

1. Θυσσαγέται. Πολλοὶ τοὺς ταυτίζουν μὲ τοὺς Μασσαγέτας. Οἱ Θυσσαγέται κατώκουν εἰς τὰ νότια Οὐράλια.

“Απαξ τοῦ ἔτους οἱ ἀρχηγοὶ συγκεντροῦνται εἰς μεγάλην ἐορτήν. Εἰς ἕκαστον τοῦτων ποῦ ἐφόρευεον ἐχθρὸν προσφέρεται οἶνος. Οἱ ἰδιαίτερος διακριθέντες λαμβάνουν συγχρόνως δύο δοχεῖα οἴνου. Ὁ μὴ φονεύσας ἐχθρὸν ἴδεν λαμβάνει τίποτε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἀπομακρύνουν τὸν στόμαχόν του, τὸν καθαρίζουν καὶ τὸν γεμίζουν μὲ ἀρωματικὰ φυτά. Κατόπιν ἐπανατοποθετοῦν τοῦτον καὶ τὸν ράπτουν μὲ τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ. Τὸ σῶμα ἀλοιφεται μὲ κηρὸν καὶ εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν περιάγεται ἀνὰ τὰς φυλάς. Τελικῶς ἐκλέγουν ἐρημικὸν τόπον διὰ τὴν ταφήν μακρὰν τῆς κυρίως χώρας. Εἰς μέγαν τετράγωνον τάφον τίθενται ἐκτὸς τοῦ βασιλέως ἡ εὐνοουμένη του, τροφίμα, ὁ ἵπποκόμος, ὁ μάγειρος καὶ ὁ ὑπηρέτης οἱ ὁποῖοι σφάζονται διὰ τὴν ἐορτήν. Καταθέτουν ἐπίσης ποσότητα πολυτίμων ὕλων καὶ οἰκιακῶν οὐκων καὶ κατόπιν σκηματίζουν ὑψηλὸν τύμβον. Μετὰ ἓν ἔτος φονεύουν εἰσέτι 50 ὑπηρέτας ἐκ τῶν πλέον πιστῶν τοῦ βασιλέως καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν ἐκ τῶν ἀρίστων ἵπων. Τὰ σῶματα τῶν θυμάτων ἀνοίγονται καὶ τὰ γεμίζουν μὲ χόρτα καὶ κατόπιν τὰ τοποθετοῦν ἀνὰ ζεύγη ἐπὶ πασσάλων καὶ ἐν συνεχείᾳ τοποθετοῦνται περίξ τοῦ ταφικοῦ τύμβου. Πολλοὶ ἐκ τῶν τύμβων τούτων ἀνευρίσκονται σήμερον εἰς τὰ βάθη τῶν στεππῶν ἐνίστι μὲ πλούσιον περιεχόμενον ἢ συλημένοι ἐπιβεβαιωσύντες αὐτῶ τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου.

Ἡ ταφή τῶν κοινῶν ἀνθρώπων εἶναι ὀλιγώτερον πολυτελοῦς. Μετὰ τὴν τελετὴν οἱ ἄνδρες λαμβάνουν ἀτμόλουτρον τὸ ὁποῖον ἐτοιμάζεται ὡς ἑξῆς: Διάπυροι λίθοι ρίπτονται εἰς δοχεῖον ὕδατος τοποθετηθέντος ἐντὸς καταλλήλου σκηνῆς. Ρίπτουν ἐπίσης κανναβόσπορον ἐπὶ τῶν διαπύρων λίθων, ὅτε ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀνερχομένων ἀτμῶν ἐκβάλλουν κραυγὰς χαρᾶς. Αἱ γυναῖκες δὲν λαμβάνουν παρόμοια λουτρά ἀλλὰ ἀλοιφονται μὲ ἀλοιφὴν γενομένην ἀπὸ ξύλα καταλλήλως κονιορτοποιηθέντα, τὴν διατρυοῦν μίαν νύκτα καὶ τὴν ἐπομένην τὴν ἀπομακρύνουν καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ καλλονὴ τῶν ἐνισχύεται περιωδέτερον.

Μερικοὶ σήμερον φρονοῦν ὅτι οἱ Σκυθῆαι ἦσαν Μογγόλοι καὶ ἄλλοι Ἰρᾶνιοι. Μᾶλλον πρέπει νὰ ἦσαν μείγμα φυλῶν ποικίλης προελεύσεως δεδομένου ὅτι εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ἐλάμβανον χώραν ἀλλεπάλληλοι μετακινήσεις. Σχετικῶς μὲ τοὺς ὑπερβορείους λαοὺς ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι οὐδεὶς γνωρίζει τίποτε. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἡ Σκυθία ἔχει σκῆμα τετράγωνον τοῦ ὁποῖου αἱ πλευραὶ δύνανται νὰ μετρηθοῦν εἰς 20 ἡμέρας ταξιδίου. Οἱ ποταμοὶ τῆς Σκυθίας λέγει ὁ γεωγράφος μας διασχίζουν αὐτὴν ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς διώρυγας τῆς Αἰγύπτου. Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς εἶναι ὁ Ἰστρος (Δούναβις) μὲ πέντε στόμια εἰς τὰς ἐκβολὰς του καὶ δέχεται τὰ ὕδατα πολλῶν παραποτάμων τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὀνομαστικῶς. Σημειώνει ἐπίσης ὅτι ὁ Ἰστρος ἔχει τὴν αὐτὴν ποσότητα ὕδατων ὅσον τὸ θέρος ὅσον καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Μετὰ τὸν Ἰστρον εἶναι ὁ Τύρας (Δνεῖστερος), ὁ ὁποῖος ἔρχε-

ται ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βορρᾶ καὶ ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς μίαν μεγάλην λίμνην ἢ ὁποία χωρίζει τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Νευρῶν. Εἰς τὰς ἐκβολὰς του εἶναι ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι καλοῦνται Γυρίται.

Τρίτος ποταμὸς εἶναι ὁ Ὑπανις (σήμερον Μπούγκ) ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἔρχεται ἀπὸ τὴν μεγάλην λίμνην, ἔνθα εὐρίσκονται πολυάριθμοι λευκοὶ ἵπποι. Ὁ κατώτερος ροῦς ἔχει ὕδατα πικρὰ ἐξ αἰτίας πικρᾶς πηγῆς ἥτις κύνεται εἰς τὸν ποταμὸν. Τέταρτος ποταμὸς εἶναι ὁ Βορυσθένης (Δνείπερος) ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν Ἰστρον εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν ποταμῶν τούτων. Παρέχει ἰχθεῖς ἀρίστους καὶ πολλούς. Εἶναι πλεύσιμος ποταμὸς μὲ καθαρὰ καὶ εὐγεστα ὕδατα ἀλλ' οὐδεὶς γνωρίζει τὰς πηγὰς του. Ἀναφέρει τὸν ποταμὸν Ποντικῶπην, ἐν συνεχείᾳ τὸν Ὑπάκυριν, τὸν Γέρρον καὶ τὸν Τάναϊν (Δόν). Ὁ τελευταῖος πηγάζει ἀπὸ μίαν μεγάλην λίμνην καὶ κύνεται εἰς μίαν λίμνην ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν Μαιώτιδα (Ἀζοφικὴ θάλασσα), ἢ ὁποία χωρίζει τοὺς βασιλοὺς Σκύθας ἀπὸ τοὺς Σαυρομάτας. Εἰς τὸν Τάναϊν κύνεται ἕνας ἄλλος ποταμὸς ποὺ ὀνομάζεται Ὑργις. Ὁρθῶς ὁ Ἡρόδοτος τοποθετεῖ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ταναΐδος εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην, ἀλλὰ οἱ μεταγενέστεροι συγχέουν τοῦτον μὲ τὸν Ἰαξάρτην ποταμὸν (σήμερον Syr Daria) ἢ μὲ τὸν Βόλγαν. Τὸ κλίμα, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, τῆς Σκυθίας εἶναι ἐπὶ 8 μῆνας ἀπιστεύτως, δριμύ. Ἡ θάλασσα παγώνει εἰς τρόπον ὥστε οἱ Σκυθοὶ τῆς Κριμαίας δύνανται νὰ διασχίζουσιν τὸ πέρασμα ἐπὶ ὄκημάτων μὲ πλήρη ὀπλισμὸν διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Σινδῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Εὐρίσκει ἐπίσης τὰς περιοχὰς ὑβρείως τοῦ Πόντου διαφορετικὰς ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἤτο συνηθισμένως. Ἐνῶ λέγει εἰς ἄλλας χώρας ὅταν πέσῃ ὕδωρ κατὰ γῆς σκληματίζεται πηλὸς καὶ τὸ ἔδαφος ξηραίνεται ὅταν ἀνάπτουσιν πυρὰν, ἐδῶ ἀντιθέτως ἐὰν ἀνάψουσιν πυρὰν ἢ γῆ καθίσταται βορβορώδης.

Μᾶλλον ἢ παρατήρησις τοῦ Ἡροδότου εἶναι ὀρθή, διότι πρόκειται περὶ παγωμένου ἐδάφους τὸ ὁποῖον, θερμαινόμενον μεταβάλλει τὴν παγωμένην ἰλὸν εἰς βόρβορον¹.

Ἐνδιαφέρουσαι ἐπίσης εἶναι αἱ παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ κλίματος τῶν τεσσάρων θερινῶν μηνῶν, ψυχρῶν μὲ συνεχεῖς βροχάς. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Olsen² λέγει ὅτι τοῦτο δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ θέρη σήμερον εἶναι ἰδιαζόντως θερμὰ καὶ ξηρὰ καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἐνταῦθα νέαν ἔνδειξιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ δυτικὴ Ἀσία μὲ τὰς πλησιοχώρους περιοχὰς νὰ ὑπέστη κατὰ τὰς τελευταίας χιλιετηρίδας προοδευτικὴν ἀποξήρανσιν. Ὁ Olsen θίγει ἀκόμη καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος λέγων ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν θὰ καθίσταντο

1, ΨΑΡΙΑΝΟΣ, Π. 1969. Σελ. 299.

2. OLSEN, Ὁ Τ. 1. 1933,

πνευματικὸν κέντρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ Ξηρασία ἢ ὁποῖα τὴν ταλαιπωρεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας μας. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαντήσωμεν διότι δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά ποὺ ἀνθέλληνες ἐπιτίθενται ἐναντίον τῆς πατρίδος μας μὲ σαθρὰ καὶ ἐξωφρενικὰ ἐπιχειρήματα'. Ἐναντίον τούτων ἀπάντησαν πολλοὶ Ξένοι καὶ "Ἕλληνες ἐπιστήμονες. Οἱ Partsch καὶ Heldreich στηριζόμενος ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ τρυγητοῦ καὶ τῆς συλλογῆς τῶν ἐλαίων, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν μελέτην τῶν κυρίως φυτῶν τῆς Ἀττικῆς ἀπέδειξαν τὴν ἀπὸ αἰῶνων σταθερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος.

Ὁ Κ. Μπετόπουλος ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀποδεικνύει ὅτι αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι τῆς χώρας μένουν αἱ αὐταὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ πρὸ 2000 ἐτῶν. Ἐπίσης ὁ Δ. Αἰγινήτης στηριζόμενος ἐπὶ τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς καρποφορίας τοῦ φοίνικος ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφράστου μέχρι σήμερον ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος δὲν μετεβλήθη οὔτε κατὰ ἓνα βαθμὸν. Τέλος, ὁ Η. Μαρσιόπουλος ἀπέδειξεν ἐπίσης τὴν σταθερότητα τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος στηριζόμενος εἰς τὰς ἡμερομηνίας τῆς σπορᾶς καὶ τοῦ θερισμοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡσιόδου μέχρι σήμερον.

Ἐκρίναμεν ἀναγκαίαν τὴν ἀνωτέρω παρέκβασιν διότι βλέπομεν ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη προσπαθοῦν μερικοὶ νὰ ἀναβιώσουν τὴν θεωρίαν τοῦ Fallmerayer² καὶ τῶν ἐταίρων του. Ἴδου τί γράφει ὁ Fallmerayer... ἡ «ἑλληνικὴ φυλὴ ἐκτὸς τῆς ὀλοοκεροῦς ἐξαφανισέως της!! συνεπεία τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος ἀπώλεσε καὶ τὴν πρὸς τὴν πρόοδον ἰκανότητα. Ἀντὶ τῶν παλαιῶν εὐφύρων πεδιάδων καὶ ὑδροφύρων λειμῶνων ὑπάρχουν τῶρα ξηροὶ ἀγροὶ καὶ γυμνὰ ἐκ θάμνων ὄρη, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ σύγχρονος Ἑλλάς εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστῆ χώρα πεπολιτισμένη!! Ἐπίσης ὁ Fraas³ πλειοδοτῶν τοῦ πρώτου γράφει περὶ τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐξῆς παράλογα. Μετὰ τὴν ἀποψίλωσιν τῶν δασῶν ἡ θερμοκρασία τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος ἀνυψώθη καὶ αἱ βροχαὶ ἠλαττώθησαν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ καταστῆ τὸ κλίμα ὅμοιον πρὸς τὸ κλίμα τῆς ἐρήμου καὶ ἡ χώρα σχεδὸν ἀκατοίκητος!! Συνεπικουρος τῶν δύο ἄλλων ἔρχεται καὶ ὁ Lepsius⁴, ὅστις γράφει ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐντεῦθεν κατέστη θερμότερον καὶ ξηρότερον, ἀποχαυνωτικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν ἔζη σήμερον ὁ Lepsius θὰ ἔβλεπε ὅτι οἱ "Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν ἀπεχαυνώθησαν, ἀλλὰ τοῦναντίον πολ-

1. ΨΑΡΙΑΝΟΣ, Π. 1969. Σελ. 129 - 132.

2. FALLMERAAYER, Ἰάκωβος - Φίλιππος. 1790 - 1861. Γερμανὸς ἱστορικός.

3. FRAAS, Κάρολος - Νικόλαος. Γερμανὸς βοτανικός. 1810 - 1875. Διετέλεσε καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1842.

4. LEPSIUS, Ριχάρδος. Γερμανὸς γεωλόγος. 1851 - 1915. Εἰργάσθη ἐπὶ δεκαεπταετίαν ἐπὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ κατεσκεύασε τὸν γεωλογικὸν χάρτην αὐτῆς.

λαι ἔδραι πῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας του κατέχον-
ται ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπιστημόνων.

Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν παρέκβασιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Ἡρόδοτον ὁ
ὁποῖος ὀμιλεῖ παρὰ πολὺ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν Σκυ-
θῶν. Ἀναφέρει λεπτομερῶς τὴν προσδευτικὴν ὑποχώρησιν τῶν Σκυθῶν καὶ
τὴν καταστροφὴν τῆς ἐγκαταλειφθείσης χώρας, γεγονόςδς ποῦ ὑπεχρέωνε τὸν
περσικὸν στρατὸν νὰ λάβῃ τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ
Ναπολέοντος καὶ μετέπειτα τοῦ Χίτλερ ἠνάγκασεν ἀμφοτέρους νὰ ὑποστοῦν
τὴν γνωστὴν πανωλεθρίαν.

Ἡ γνῶσις τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας ὡς τὴν γνωρίζει ὁ Ἡρόδοτος
ἐξαπλοῦται μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ δυτικοῦ Τουρκε-
στάν, τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Γνωρίζει ὅτι ἡ Κασπία εἶναι κλειστὴ θά-
λασσα καὶ ὅχι ὅπως ἐπίστευαν ἐπὶ 500 ἔτη κατόπιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ
ὁ Στράβων, ὅτι ἦτο κόλπος τοῦ βορείου ὠκεανοῦ.

Ὁ Ἡρόδοτος δίδει ἀκόμη καὶ τὰς διαστάσεις τῆς Κασπίας λέγων ὅτι διὰ
νὰ διαπλεύσῃ κανεὶς κατὰ μῆκος μὲ κουπιὰ χρειάζονται 15 ἡμέραι καὶ κατὰ
πλάτος 8 ἡμέραι. Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Ἡροδότου εἶναι ἀξιοθαύμαστος
διότι γνωρίζει ἀκόμη καὶ τὸ σχῆμα τῆς ὅτι ἦτο ἐπίμηκες. Ὁ Ἡρόδοτος μνη-
μονεύει καὶ τὸν ποταμὸν Ἀράξην ὅστις ἔρρεε ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας καὶ
ἀπετέλει ὄριον μεταξὺ Μασσαγετῶν καὶ τῆς Περσίας. Ἐδῶ μᾶλλον πρόκειται
περὶ συγχύσεως μεταξὺ τοῦ Ἰαξάρτου (Σὺρ Ντάρια) καὶ τοῦ Καυκασιανοῦ
Ἀράξου, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὴν Κασπίαν καὶ τοῦ κάτω Βόλγα.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κασπίας λίμνης ὑπάρχει μία ἀπέραντος πεδιάς τῆς
ὁποίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τὸ κατέχουν οἱ Μασσαγέται, λαὸς μέγας καὶ
ἀνδρείος. Ἐναντίον τούτων ἐξεστράτευσεν ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἀτυχήσας ἐφονεύθη.
Ἡ βασίλισσα τῶν Μασσαγετῶν Τόμυρις ἔκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Μεγάλου
Βασιλέως καὶ τὴν ἔρριπεν ἐντὸς ἀσκοῦ πλήρους αἵματος.

Ἀναφερόμενος ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὰ ἔθνη τῶν Μασσαγετῶν τοὺς ὁποίους
διαχωρίζει ἀπὸ τοὺς Σκύθας, λέγει ὅτι νυμφεύονται μίαν μόνον γυναῖκα,
ἀλλὰ ἔχουν ὅλας τὰς ἄλλας κοινὰς. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ Μασσαγέται δὲν
ἔχουν ὄριον ἡλικίας, ἀλλὰ ὅταν ἕνας φθάσῃ εἰς βαθὺ γῆρας συνέρχονται οἱ
συγγενεῖς του καὶ τὸν θυσιάζουν μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸν καὶ ἄλλα πρόβατα. Κατόπιν
βράζουν τὸ κρέας τῶν ὁμοῦ καὶ τὸ τρώγουν. Αὐτὸ θεωρεῖται τὸ εὐτυχέστερον
τέλος διὰ τοὺς ἡλικιωμένους. Αὐτὸν ποῦ πεθαίνει ἀπὸ νόσον δὲν τὸν τρώγουν
ἀλλὰ τὸν θάβουν, καὶ θεωρεῖται δυστύχημα διὰ τὸν ἀποθανόντα ὅτι δὲν ἔφθα-
σεν εἰς τὴν ἡλικίαν διὰ νὰ τὸν θυσιάσουν.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τῆς
Περσίας, ὃν καὶ ὁ Μέγας Βασιλεὺς ἀπαιτοῦσε φόρον ὑποτελείας καὶ ἀπὸ τοῦς
ἡγεμόνας ἀνατολικῶς τοῦ Ἰνδοῦ. Ὁ φόρος ἐπληρῶνετο εἰς σκόνιν χρυσοῦ

μεγάλης άξίας. Ο Ηρόδοτος νομίζει ότι οί Ίνδοί είναι οί πλέον άνατολικοί κάτοικοι τής Άσίας και έκειθεν τής χώρας των τὸ έδαφος είναι αὐχημρόν και άξενον, σκεδόν άκατοίκητον ένεκα τής έντάσεως τών ήλιακῶν ακτίνων. Άναφέρει ότι ο πρωϊνός ήλιος είναι τόσον έντονος εϊς τόν Ίνδόν ώστε μαυρίζει τὸ δέρμα τοῦ ανθρώπου. Άντιθέτως εϊς τὸ μέσον τής ήμέρας δέν κάνει πολὺ ζέση και τὰ βράδια είναι σκεδόν δροσερά. Μανθάνομεν έν συνεχείᾳ ότι οί Ίνδοί διεχωρίζοντο εϊς πολλὰς φυλὰς αϊ όποιαί ώμίλουν διαφορετικὰς γλώσσας. Μερκαί έκ τούτων εύρίσκοντο εϊς πρωτόγονον κατάστασιν άναπτύξεως. Οί Παδαίοι, π.χ., είχαν τήν φρικτὴν συνήθειαν νά φονεύουν και νά τρώγουν τὰ άθηνῆ άτομα. Ο Ηρόδοτος πιστεύει (λανθασμένως) ότι ή Ίνδία είναι πλουσία εϊς χρυσόν. Όμιλεϊ επίσης διά τὸ μαλλί πουν αύξάνει έπί τών δένδρων (πρόκειται περι τῦ βάμβακος) έκ τοῦ όποίου οί Ίνδοί κατεσκεύαζον τὰς ένδυμασίας των.

Σημειώνει επίσης ότι τὰ ακριβότερα προϊόντα εύρίσκονται εϊς τήν Ίνδιαν και ότι τὰ ζῶα και τὰ πτηνά, πλὴν τών ἴππων, είναι μεγαλύτερα άπό τὰ ζῶα άλλων περιοχῶν. Άναφέρει ότι ο Ίνδος έχει κροκοδείλους¹, άλλ' οὐδόλις μνημονεύει τοὺς έλέφαντας, γεγονός όπερ διήγειρε τήν περιέργειαν εϊς τοὺς μετέπειτα χρόνους. Μνημονεύει τὸ ταξείδι τοῦ Σκύλακος κατ' έντολήν τοῦ Δαρείου ό όποίος ήθελε νά μάθη εϊς ποίαν θάλασσαν χύνεται ό Ίνδος. Τήν άποστολήν ανέλαβεν έκτός τών άλλων και ό Σκύλαξ ό Καρυανδεὺς όστις έξεκίνησεν άπό τήν πόλιν Καστάφυρον² τής Πακτυϊκῆς³ και έφθασεν εϊς τὰς έκβολὰς τοῦ Ίνδοῦ και έκειθεν πλεύσας δυτικῶς έφθασε κατόπιν ταξειδίου 29 μνηῶν εϊς τήν Έρυθρὰν Θάλασσαν.

Ε Π Ι Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Περαίνοντες τήν παρούσαν πραγματείαν περι Ήροδότου έχομεν νά παρατηρήσωμεν ότι τὸ έργον τοῦ Ήροδότου δέν είναι μόνον ιστορικόν, άλλ' έξ ήσου και γεωγραφικόν. Παρέχει τοῦτο πλῆθος γεωγραφικῶν γνώσεων μεγάλης άξίας. Ο Ηρόδοτος υπήρξεν έπυδέξιος γεωγράφος και ακούραστος ταξειδιώτης περιλαθών εϊς τὸ έργον του όλας τὰς γνώσεις τής έποχῆς του. "Αν λάβωμεν υπ' όψην τὰς συνθήκας τών ταξειδιῶν τής έποχῆς εκείνης και μάλιστα τόσον μακρυνῶν χωρῶν ή περιήγησις τοῦ Ήροδότου ήτο πραγματικὸς άθλος.

1. Έπιστεδεται ότι κροκοδείλοι όπήρχον μόνον εϊς τόν Νείλον· δι' αυτό όταν ό Μέγας Άλέξανδρος εϊδε κροκοδείλους εϊς τόν Ίνδόν έννομισεν ότι άνεκάλυψε τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου.

2. Καστάφυρος. Πιθανῶς νά είναι ή σημερινή Καμπούλ.

3. Πακτυϊκή. Νομίζουν μερικοί ότι είναι τὸ ΒΑ. Άφγανιστάν.

Ἐπεκρίθη ὁ Ἡρόδοτος ὅτι διέπραξε λάθη. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐπκρίναντες τοῦτον Ἀριστοτέλης καὶ Στράβων ἔκαναν ἐπίσης λάθη. Ὁ Ἀριστοτέλης, π.χ., τοποθετεῖ τὰς πηγὰς τοῦ Δουνάθεως εἰς τὰ Πυρρηναῖα καὶ ὁ Στράβων θεωρεῖ τὴν Κασπίαν ὡς κόλπον τοῦ βορείου ἠκεανοῦ. Εἶναι φυσικὸν ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν νὰ κάνουν λάθη. Δὲν κάνουν λάθη μόνον ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γράφουν.

R É S U M É

Hérodote est né à Halicarnassos entre les années 490 — 480 a. J. C. et il est mort à Thyri vers le début de la guerre du Péloponnèse, c'est à dire entre les années 330 — 420 a. J. C.

Après la perte des écrits d'Hécatée, celui-ci reste le premier géographe d'une grande valeur de l'antiquité grecque.

Hérodote ne fut seulement un historien célèbre, mais également un géographe d'une grande valeur.

Hérodote représente la forme descriptive de la géographie, celle que nous appelons aujourd'hui la «*Chorographie*».

L'oeuvre d'Hérodote nous fournit un grand nombre d'observations géographiques d'une valeur inestimable. Il a voyagé non seulement dans toute la Grèce, mais également dans tout le monde connu de cette époque.

Si nous considérons les conditions difficiles de voyage de cette époque reculée et surtout aux points les plus éloignés, les pérégrinations d'Hérodote furent un véritable exploit de patience et de persévérance.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

AUJAC, G. 1975 — La géographie dans le monde antique *Paris*.

BAUER, Ad. 1878.—Herodots Biographie. *Wien*.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ *Ιστορία*. 1959 — Ἐκδοσις Ἰωάννου Ζαχαροπούλου.

Εἰσαγωγή, μετάφρασις Ε. Πανέτσου. Τόμοι 5. Ἀθήναι.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ *Ιστορία*. 1975.—Ἐκδοσις «Παπύρου» Εἰσαγωγή Δ. Πουρνάρα. Τόμοι 3. Ἀθήναι.

HAIBLE, F. 1963.— Herodot und die Wahrheit. *Tübingen*.

LACARRIÈRE, J. 1968.—Hérodote et la découverte de la Terre. *Paris*.

LEGRAND, Ph. 1932.—Hérodote. Introduction. *Paris*.

» » 1932 · 1954.—Hérodote *Histoires* T. I—IX. *Paris*.

- ΜΑΡΩΝΙΤΟΥ, Δ. 1962.— Έρευνες στό ύφος τοῦ Ἡροδότου. *Διατριβή ἐπὶ διδακτορία*. Θεσσαλονίκη.
- » » 1964.— Ἡροδότου Ἱστορία Τ. Α. Εἰσαγωγή — Μετάφρασις — Σχόλια.
- OLSEN, Ö. 1933—1937.— *La Conquête de la Terre*. Τ. I—VI. *Paris*.
- ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, Γ. 1949.— Προβλήματα περὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἡροδότου. Ἀθήναι.
- POWELL, J. 1939.— *The History of Herodotus*. *Cambridge*.
- VOGT, J. 1941.— *Herodot in Ägypten*. Stuttgart 1924. (Μετάφρασις Κ. Μερκεντίου). Ἀθήναι
- ΨΑΡΙΑΝΟΥ, Π. 1963.— Ἡ ἐξέλιξις τῆς Γεωγραφίας. Ἀθήναι.
- » » 1969.— Ἐπίτομος Φυσικὴ Γεωγραφία. Ἀθήναι.